

THE PALIVERSE PROJECT

Το σύμπαν της σοφίας του Βούδα

Σχόλια (Aṭṭhakathā)

Ο Κανόνας των Ομιλιών - Σχόλια (Sutta Piṭaka -
Aṭṭhakathā)

5. Η συλλογή των μικρών κειμένων (5. Khuddaka Nikāya -
Aṭṭhakathā)

03. Σχόλια για τους εμπνευσμένους λόγους (03. Udāna-
aṭṭhakathā)

8. Το κεφάλαιο για τους χωρικούς του Πάταλι
(8. Pāṭaligāmiyanavaggo)

PaliVerse

5. Η συλλογή των μικρών κειμένων

03. Σχόλια για τους εμπνευσμένους λόγους

8. Pāṭaligāmiyavaggo

1. Paṭhamanibbānapaṭisaṃyuttasuttavaṇṇanā

71. Pāṭaligāmiyavaggassa paṭhame nibbānapaṭisaṃyuttāyāti amatadhātusannissitāya asaṅkhatadhātuyā pavedanavasena pavattāya. Dhammiyā kathāyāti dhammadesanāya. Sandassetīti sabhāvasarasalakkaṇato nibbānaṃ dasseti. Samādapetīti tameva atthaṃ te bhikkhū gaṇhāpeti. Samuttejetīti tadatthagahaṇe ussāhaṃ janento tejeti joteti. Sampahaṃsetīti nibbānaguṇehi sammadeva sabbappakārehi toseti.

Atha vā sandassetīti “so sabbasaṅkhārasamatho sabbūpadhipaṭinissaggā taṇhakkhaya virāgo nirodho”tiādinā nayeneva sabbathā tena tena pariyāyena tesam tesam ajjhāsayānurūpaṃ sammā dasseti. Samādapetīti “iminā ariyamaggena taṃ adhigantabba”nti adhigamapaṭipadāya saddhiṃ tattha bhikkhū ninnapoṇapabbhāre karonto sammā ādapeti gaṇhāpeti. Samuttejetīti etaṃ dukkaraṃ durabhisambhavanti “mā sammāpaṭipattiyaṃ pamādaṃ antarāvosānaṃ āpajjatha, upanissayasampannassa vīriyavato nayidaṃ dukkaraṃ, tasmā silavisuddhiādivisuddhipaṭipadāya uttāhatha ghaṭayatha vāyameyyāthā”ti nibbānādhigamāya ussāheti, tattha vā cittaṃ vodapeti. Sampahaṃsetīti “madanimmadano pipāsavinayo ālayasamugghāto”ti, rāgakkhaya dosakkhaya mohakkhayoti, asaṅkhatanti, amatañca santantiādinā ca anekapariyāyena nibbānānisamsappakāsanena tesam bhikkhūnaṃ cittaṃ toseto hāseto sampahaṃseti samassāseti.

Tedhāti te idha. Aṭṭhiṃ katvāti “atthi kiñci ayaṃ no attho adhigantabbo”ti evaṃ sallakketvā tāya desanāya atthikā hutvā. Manasi katvāti citte ṭhapetvā anaññavihitā taṃ desanaṃ attano cittagatameva katvā. Sabbhaṃ cetaso samannāharitvāti sabbena kārakacittena ādito paṭṭhāya yāva pariyosānā desanaṃ āvajjetvā, taggatameva ābhogaṃ katvāti attho. Atha vā sabbhaṃ cetaso samannāharitvāti sabbasmā cittato desanaṃ sammā anu anu āharitvā. Idaṃ vuttaṃ hoti - desentassa yehi cittehi desanā katā, sabbasmā cittato pavattaṃ desanaṃ bahi gantum adento sammā aviparītaṃ anu anu āharitvā attano cittasantānaṃ āharitvā yathādesitadesitaṃ desanaṃ suṭṭhu upadhāretvā. Ohitasotāti avahitasotā, suṭṭhu upitasotā. Ohitasotāti vā avikkhittasotā. Tameva upalabbhamānopi hi savane avikkhepo satisaṃvaro viya cakkhundriyādīsū sotindriyepi vattumarahatīti. Ettha ca “aṭṭhiṃ katvā”tiādīhi catūhipi padehi tesam bhikkhūnaṃ tapparabhāvato savane ādaradīpanena sakkaccasavanaṃ dasseti.

Etamatthaṃ viditvāti etaṃ tesam bhikkhūnaṃ tassā nibbānapaṭisaṃyuttāya dhammakathāya savane ādarakāritaṃ sabbākārato viditvā. Imaṃ udānanti imaṃ nibbānassa tabbidhuradhammadesanāmukhena paramatthato vijjamānabhāvavibhāvanaṃ udānaṃ udānesi.

Tattha atthīti vijjati, paramatthato upalabbhatīti attho. Bhikkhaveti tesam

bhikkhūnaṃ ālapanāṃ. Nanu ca udānaṃ nāma pītisomanassasamuṭṭhāpito vā dhammasaṃvegasamuṭṭhāpito vā dhammapaṭiggāhakanirapekkho udāhāro, tathā ceva ettakesu suttesu āgataṃ, idha kasmā bhagavā udānento te bhikkhū āmantesīti? Tesāṃ bhikkhūnaṃ saññāpanatthaṃ. Nibbānapaṭisaṃyuttañhi bhagavā tesāṃ bhikkhūnaṃ dhammaṃ desetvā nibbānaguṇānussaraṇena uppannapītisomanassā udānaṃ udānesi. Idha nibbānavajjo sabbo sabhāvadhammo paccayāyattavuttikova upalabbhati, na paccayanirapekkho. Ayaṃ pana nibbānadhammo katamapaccaye upalabbhatīti tesāṃ bhikkhūnaṃ cetoparivitakkamaññāya te ca saññāpetukāmo “atthi, bhikkhave, tadāyatana”ntiādimāha, na ekantatova te paṭiggāhake katvāti veditabbaṃ. Tadāyatananti taṃ kāraṇaṃ. Dakāro padasandhikaro. Nibbānañhi maggaphalaññāḍīnaṃ ārammaṇapaccayabhāvato rūpādīni viya cakkhuvīññāḍīnaṃ ārammaṇapaccayabhūtānīti kāraṇatṭhena “āyatana”nti vuccati. Ettāvatā ca bhagavā tesāṃ bhikkhūnaṃ asaṅkhatāya dhātuyā paramatthato atthibhāvaṃ pavedesi.

Tatrāyaṃ dhammanvayo - idha saṅkhatadhammānaṃ vijjamānattā asaṅkhatāyapi dhātuyā bhavitabbaṃ tappaṭipakkhattā sabhāvadhammānaṃ. Yathā hi dukkhe vijjamāne tappaṭipakkhabhūtaṃ sukhampi vijjatiyeva, tathā uṇhe vijjamāne sītampi vijjati, pāpadhammesu vijjamānesu kalyāṇadhammāpi vijjanti eva. Vuttañcetaṃ -

“Yathāpi dukkhe vijjante, sukhaṃ nāmapi vijjati;
Evaṃ bhava vijjamāne, vibhavopi icchitabbako.

“Yathāpi uṇhe vijjante, aparaṃ vijjati sītaṃ;
Evaṃ tividhaggi vijjante, nibbānaṃ icchitabbakaṃ.

“Yathāpi pāpe vijjante, kalyāṇamapi vijjati;
Evameva jāti vijjante, ajātimapi icchitabbaka”ntiādi. -

Apica nibbānassa paramatthato atthibhāvavicāraṇaṃ parato āvibhavissati.

Evaṃ bhagavā asaṅkhatāya dhātuyā paramatthato atthibhāvaṃ sammukhena dassetvā idāni tabbidhuradhammāpohanamukhenassa sabhāvaṃ dassetuṃ, “yattha neva pathavī na āpo”ntiādimāha. Tattha yasmā nibbānaṃ sabbasaṅkhāraavidhurasabhāvaṃ yathā saṅkhatadhammesu katthaci natthi, tathā tatthapi sabbe saṅkhatadhammā. Na hi saṅkhatāsaṅkhatadhammānaṃ samodhānaṃ sambhavati. Tatrāyaṃ atthavibhāvanā - yattha yasmiṃ nibbāne yassaṃ asaṅkhatadhātuyaṃ neva kakkhaḷalakkhaṇā pathavīdhātu atthi, na paggharaṇalakkhaṇā āpodhātu, na uṇhalakkhaṇā tejodhātu, na vitthambhanalakkhaṇā vāyodhātu atthi. Iti caturmahābhūtābhāvavacanena yathā sabbassapi upādārūpassa abhāvo vutto hoti tannissitattā. Evaṃ anavasesato kāmarūpabhavassa tattha abhāvo vutto hoti tadāyattavuttibhāvato. Na hi mahābhūtanissayena vinā pañcavokārabhavo ekavokārabhavo vā sambhavatīti.

Idāni arūpasabhāvattepi nibbānassa arūpabhavapariyāpannānaṃ dhammānaṃ tattha abhāvaṃ dassetuṃ, “na ākāśānañcāyatanaṃ...pe... na nevasaññānāsaññāyatana”nti vuttaṃ. Tattha na ākāśānañcāyatananti saddhiṃ ārammaṇena kusala vipākakiriyabhedo tividhopi ākāśānañcāyatanacittuppādo natthīti attho. Sesesupi eseva nayo. Yadaggena ca nibbāne kāmalokādīnaṃ abhāvo hoti, tadaggena tattha idhalokaparalokānampi abhāvoti āha - “nāyaṃ loko na paraloko”ti.

Tassattho - yvāyaṃ “itthattaṃ diṭṭhadhammo idhaloko”ti ca laddhavohāro khandhādiloko, yo ca “tato aññathā paro abhisamparāyo”ti ca laddhavohāro khandhādiloko, tadubhayampi tattha natthīti. Na ubho candimasūriyāti yasmā rūpagate sati tamo nāma siyā, tamassa ca vidhamanattamaṃ candimasūriyehi vattitabbaṃ. Sabbena sabbaṃ pana yatta rūpagatameva natthi, kuto tattha tamo. Tamassa vā vidhamanā candimasūriyā, tasmā candimā sūriyo cāti ubhopi tattha nibbāne natthīti attho. Iminā ālokasabhāvatameva nibbānassa dasseti.

Ettāvatā ca anabhisametāvīnaṃ bhikkhūnaṃ anādimatisamsāre supinantepi ananubhūtapubbaṃ paramagambhīraṃ atiduddasaṃ saṇhasukhumaṃ atakkāvacaraṃ accantasantaṃ paṇḍitavedanīyaṃ atipaṇītaṃ amataṃ nibbānaṃ vibhāvento paṭhamaṃ tāva “atthi, bhikkhave, tadāyatana”nti tassa atthibhāvā tesam aññāṇādīni apanetvā “yattha neva pathavī ...pe... na ubho candimasūriyā”ti tadaññadhammāpohanamukhena taṃ vibhāveti dhammarājā. Tena pathavīdisabbasaṅkhatadhammavidhurasabhāvā yā asaṅkhatā dhātu, taṃ nibbānanti dīpitaṃ hoti. Tenevāha, “tatrāpāhaṃ, bhikkhave, neva āgatiṃ vadāmi”ti.

Tattha tatrāti tasmim. Apisaddo samuccaye. Ahaṃ, bhikkhave, yattha saṅkhārapavatte kutoci kassaci āgatiṃ na vadāmi yathāpaccayaṃ tattha dhammamattassa uppajjanato. Evaṃ tasmimpi āyatane nibbāne kutoci āgatiṃ āgamaṃ neva vadāmi āgantabbatṭhānatāya abhāvato. Na gatinti katthaci gamaṃ na vadāmi gantabbatṭhānatāya abhāvato. Na hi tattha sattānaṃ ṭhapetvā ñāṇena ārammaṇakaraṇaṃ āgatigatiyo sambhavanti, nāpi ṭhiticutūpapattiyo vadāmi. “Tadāpaha”ntipi pāḷi. Tassattho - tampi āyatanaṃ gāmantarato gāmantaraṃ viya na āgantabbatāya na āgati, na gantabbatāya na gati, pathavīpabbatādi viya apatiṭṭhānatāya na ṭhiti, apaccayattā vā uppādābhāvo, tato amatasabhāvattā cavanābhāvo, uppādanīrodhābhāvato ceva tadubhayaparicchināya ṭhitiyā ca abhāvato na ṭhitiṃ na cutiṃ na upapattiṃ vadāmi. Kevalaṃ pana taṃ arūpasabhāvattā apaccayattā ca na katthaci patiṭṭhitanti appatiṭṭhaṃ. Tattha pavattābhāvato pavattappaṭipakkhato ca appavattaṃ. Arūpasabhāvattepi vedanādayo viya kassapi ārammaṇassa anālambanato upatthambhanirapekkhato ca anārammaṇameva taṃ “āyatana”nti vuttaṃ nibbānaṃ. Ayaṅca evasaddo appatiṭṭhameva appavattamevāti padadvayenapi yojetabbo. Esevanto dukkhassāti yadidaṃ “appatiṭṭha”ntiādīhi vacanehi vaṇṇitaṃ thomitaṃ yathāvuttalakkaṇaṃ nibbānaṃ, eso eva sakalassa vaṭṭadukkhassa anto pariyosānaṃ tadadhigame sati sabbadukkhābhāvato. Tasmā “dukkhassa anto”ti ayameva tassa sabhāvoti dasseti.

Paṭhamasuttavaṇṇanā niṭṭhitā.

2. Dutīyanibbānapaṭisaṃyuttasuttavaṇṇanā

72. Dutīye imaṃ udānanti imaṃ nibbānassa pakatiyā gambhīrabhāvato duddasabhāvadīpanaṃ udānaṃ udānesi. Tattha duddasanti sabhāvagambhīrattā atisukhumasaṇhasabhāvattā ca anupacitaññāsamabhārehi passitum na sakkāti duddasaṃ. Vuttañhetam - “tañhi te, māgaṇḍiya, ariyaṃ paññācakkhu natthi, yena tvam ārogyaṃ jāneyyāsi, nibbānampi passeyyāsi”ti. Aparampi vuttaṃ - “idampi kho ṭhānaṃ duddasaṃ, yadidaṃ sabbasaṅkhārasamatho”tiādī. Anatanti rūpādīrammaṇesu, kāmādīsu ca bhavesu namanato tanninnabhāvena pavattito sattānañca tattha namanato taṇhā natā nāma, natthi ettha natāti anataṃ, nibbānanti attho. “Ananta”ntipi paṭhanti, niccasabhāvattā antavirahitaṃ, acavanadhammaṃ

nirodham amatanti attho. Keci pana “ananta”nti padassa “appamāṇa”nti attham vadanti. Ettha ca “duddasa”nti iminā paññāya dubbalīkaraṇehi rāgādikilesehi cirakālabhāvitattā sattānaṃ apaccayabhāvanā na sukarāti nibbānassa kicchena adhigamanīyataṃ dasseti. Na hi saccaṃ sudassananti imināpi tamevattham pākaṭam karoti. Tattha saccanti nibbānaṃ. Tañhi kenaci pariyāyena asantasabhāvābhāvato ekanteneva santattā aviparītaṭṭhena saccaṃ. Na hi taṃ sudassanaṃ na sukkena passitabbam, sucirampi kālaṃ puññaññānasambhāre samānentehipi kasireneva samadhigantabbato. Tathā hi vuttaṃ bhagavatā - “kicchena me adhigata”nti.

Paṭividdhā taṇhā jānato passato natthi kiñcananti tañca nirodhasaccaṃ sacchikiriyābhisamayavasena abhisamentena visayato kiccato ca ārammaṇato ca ārammaṇappaṭivedhena asammohappaṭivedhena ca paṭividdham, yathāpariññābhisamayavasena dukkhasaccaṃ, bhāvanābhisamayavasena maggasaccaṃ asammohato paṭividdham hoti, evaṃ pahānābhisamayavasena asammohato ca paṭividdhā taṇhā hoti. Evañca cattāri saccāni yathābhūtaṃ ariyamaggapaññāya jānato passato bhavādīsu natabhūtā taṇhā natthi, tadabhāve sabbassapi kilesavaṭṭassa abhāvo, tatova kammavipākavaṭṭānaṃ asambhavoyevāti evaṃ bhagavā tesam bhikkhūnaṃ anavasesavaṭṭadukkhavūpasamahetubhūtaṃ amatamahānibbānassa ānubhāvaṃ pakāsesi. Sesam vuttanayameva.

Dutiyasuttavaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Tatiyanibbānapaṭisaṃyuttasuttavaṇṇanā

73. Tatiye atha kho bhagavā etamattham viditvāti tadā kira bhagavatā anekapariyāyena saṃsārassa ādīnavaṃ pakāsetvā sandassanādivasena nibbānapaṭisaṃyuttāya dhammadesanāya katāya tesam bhikkhūnaṃ etadahosi - “ayaṃ saṃsāro bhagavatā avijjādīhi kāraṇehi sahetuko pakāsito, nibbānassa pana tadupasamassa na kiñci kāraṇaṃ vuttaṃ, tayidaṃ ahetukaṃ, kathaṃ saccikaṭṭhaparamatthena upalabbhatī”ti. Atha bhagavā tesam bhikkhūnaṃ etaṃ yathāvuttaṃ parivitakkasaṅkhātāṃ attham viditvā. Imaṃ udānanti tesam bhikkhūnaṃ vimatividhamanattañceva idha samaṇabrāhmaṇānaṃ “nibbānaṃ nibbānanti vācavatthumattameva, natthi hi paramatthato nibbānaṃ nāma anupalabbhamānasabhāvattā”ti lokāyatikādayo viya vipaṭipannānaṃ bahiddhā ca puthudiṭṭhigatikānaṃ micchāvādabhañjanattañca imaṃ amatamahānibbānassa paramatthato atthibhāvadīpanaṃ udānaṃ udānesi.

Tattha ajātaṃ abhūtaṃ akataṃ asaṅkhatanti sabbānipi padāni aññamaññavevacanāni. Atha vā vedanādayo viya hetupaccayasamavāyasaṅkhātāya kāraṇasāmaggiyā na jātaṃ na nibbattanti ajātaṃ, kāraṇena vinā, sayameva vā na bhūtaṃ na pātubhūtaṃ na uppannanti abhūtaṃ, evaṃ ajātattā abhūtattā ca yena kenaci kāraṇena na katanti akataṃ, jātabhūtakatasabhāvo ca nāmarūpānaṃ saṅkhatadhammānaṃ hoti, na asaṅkhatasabhāvassa nibbānassāti dassanattham asaṅkhatanti vuttaṃ. Paṭilomato vā samecca sambhūya paccayehi katanti saṅkhatam, tathā na saṅkhatam saṅkhatalakkaṇarahitanti asaṅkhatanti. Evaṃ anekehi kāraṇehi nibbattitabhāve paṭisiddhe “siyā nu kho ekeneva kāraṇena kata”nti āsaṅkāya “na yena kenaci kata”nti dassanattham “akata”nti vuttaṃ. Evaṃ apaccayampi samānaṃ “sayameva nu kho idaṃ bhūtaṃ pātubhūta”nti āsaṅkāya tannivattanattham “abhūta”nti vuttaṃ. “Ayañcetassa asaṅkhatākatābhūtabhāvo sabbena sabbaṃ ajātidhammattā”ti dassetuṃ “ajāta”nti vuttaṃ. Evametesam

catunnampi padānaṃ sātthakabhāvaṃ viditvā “tayidaṃ nibbānaṃ atthi, bhikkhave”ti paramatthato nibbānaṃ atthibhāvo pakāsitoti veditabbo. Ettha udānenta bhagavatā, “bhikkhave”ti ālapane kāraṇaṃ heṭṭhā vuttanayeneva veditabbaṃ.

Iti satthā “atthi, bhikkhave, ajātaṃ abhūtaṃ akataṃ asaṅkhata”nti vatvā tattha hetuṃ dassento “no cetaṃ, bhikkhave”tiādimāha. Tassāyaṃ saṅkhepattho - bhikkhave, yadi ajātādisabhāvā asaṅkhatā dhātu na abhaviṣṣa na siyā, idha loke jātādisabhāvassa rūpādikkhandhapañcakaṃsaṅkhātassa saṅkhatassa nissaraṇaṃ anavasesavūpasamo na paññāyeyya na upalabbheyya na sambhaveyya. Nibbānañhi ārammaṇaṃ katvā pavattamānā sammādiṭṭhiādayo ariyamaggadhammā anavasesakilese samucchindanti. Tenettha sabbassapi vaṭṭadukkhassa appavatti apagamo nissaraṇaṃ paññāyati.

Evam byatirekavasena nibbānaṃ atthibhāvaṃ dassetvā idāni anvayavasenaṃpi taṃ dassetuṃ, “yasmā ca kho”tiādi vuttaṃ. Taṃ vuttatthameva. Ettha ca yasmā “apaccayā dhammā, asaṅkhatā dhammā, atthi, bhikkhave, tadāyatanam, yattha neva pathavī, idampi kho tṭhānaṃ duddasaṃ, yadidaṃ sabbasaṅkhārasamatho sabbūpadhipaṭinissaggo, asaṅkhatāna vo, bhikkhave, dhammaṃ desessāmi asaṅkhatagāminiṃ paṭipada”ntiādihi anekehi suttapadehi, “atthi, bhikkhave, ajāta”nti imināpi ca suttena nibbānadhātuyā paramatthato sambhavo sabbalokaṃ anukampamānena sammāsambuddhena desito, tasmā yadipi tattha apaccakkhakārīnampi viññūnaṃ kaṅkhā vā vimati vā natthiyeva. Ye pana paraneyyabuddhino puggalā, tesam vimativinodanattaṃ ayamettha adhippāyaniddhāraṇamukhena yuttivicāraṇā - yathā pariññeyyatāya sauttarānaṃ kāmānaṃ rūpādīnaṃ paṭipakkhabhūtaṃ tabbidhurasabhāvaṃ nissaraṇaṃ paññāyati, evam taṃsabhāvānaṃ sabbesampi saṅkhatadhammānaṃ paṭipakkhabhūtena tabbidhurasabhāvena nissaraṇena bhavitabbaṃ. Yañcetaṃ nissaraṇaṃ, sā asaṅkhatā dhātu. Kiñca bhiyyo saṅkhatadhammārammaṇaṃ vipassanāññaṃ api anulomaññaṃ kilese samucchedavasena pajahituṃ na sakkoti. Tathā sammutisaccārammaṇaṃ paṭhamajjhānādīsu ññaṃ vikkhambhanavaseneva kilese pajahati, na samucchedavasena. Iti saṅkhatadhammārammaṇassa sammutisaccārammaṇassa ca ññaṃ kilesānaṃ samucchedappahāne asamatthabhāvato tesam samucchedappahānakarassa ariyamaggaññaṃ tadubhayaviparītasabhāvena ārammaṇena bhavitabbaṃ, sā asaṅkhatā dhātu. Tathā “atthi, bhikkhave, ajātaṃ abhūtaṃ akataṃ asaṅkhata”nti idaṃ nibbānapadassa paramatthato atthibhāvajotakaṃ vacanaṃ aviparītattaṃ bhagavatā bhāsītattā. Yañhi bhagavatā bhāsitaṃ, taṃ aviparītattaṃ paramatthaṃ yathā taṃ “sabbe saṅkhārā aniccā, sabbe saṅkhārā dukkhā, sabbe dhammā anattā”ti, tathā nibbānasaddo katthaci visaye yathābhūtaparamatthavisayo upacāramattavuttisabbhāvato seyyathāpi sīhasaddo. Atha vā attheva paramatthato asaṅkhatā dhātu, itaratabbiparītavinimuttasabhāvattā seyyathāpi pathavīdhātu vedanāti. Evamādihi nayehi yuttitopi asaṅkhatāya dhātuyā paramatthato atthibhāvo veditabbo.

Tatīyasuttavaṇṇanā niṭṭhitā.

4. Catutthanibbānapaṭisaṃyuttasuttavaṇṇanā

74. Catutthe atha kho bhagavā etamatthaṃ viditvāti tadā kira bhagavatā anekapariyāyena sandassanādivasena nibbānapaṭisaṃyuttāya dhammadesanāya katāya tesam bhikkhūnaṃ etadahosi - “ayaṃ tva bhagavatā amatamahānibbānadhātuyā anekākāravokāraṃ ānisaṃsaṃ dassentena anaññasādhāraṇo ānubhāvo pakāsito, adhigamūpāyo panassā na bhāsito, kathaṃ nu kho paṭipajjantehi amhehi ayaṃ adhigantabbā”ti. Atha bhagavā tesam bhikkhūnaṃ etaṃ yathāvuttaparivittakasaṅkhātāṃ atthaṃ sabbākārato viditvā. Imaṃ udānanti taṇhāvasena katthaci anissitassa passaddhakāyacittassa vīthipaṭipannavipassanassa ariyamaggena anavasesato taṇhāpahānena nibbānādhigamavibhāvanaṃ imaṃ udānaṃ udānesi.

Tattha nissitassa calitanti rūpādisaṅkhāre taṇhādiṭṭhīhi nissitassa calitaṃ “etaṃ mama, eso me attā”ti taṇhādiṭṭhivipphanditaṃ hoti. Appahīnataṇhādiṭṭhikassa hi puggalassa sukhādīsu uppannesu tāni abhibhuyya viharitum asakkontassa “mama vedanā, ahaṃ vediyāmī”tiādinā taṇhādiṭṭhigāhavasena kusalappavattito cittasantānassa calanaṃ kampaṃ, avakkhalitaṃ vā hotīti attho. Anissitassa calitaṃ natthīti yo pana visuddhipaṭipadaṃ paṭipajjanto samathavipassanāhi taṇhādiṭṭhiyo vikkhambhetvā aniccādivasena saṅkhāre sammāsanto viharati, tassa taṃ anissitassa yathāvuttaṃ calitaṃ avakkhalitaṃ, vipphanditaṃ vā natthi kāraṇassa suvikkhambhitattā.

Calite asatīti yathāvutte calite asati yathā taṇhādiṭṭhigāhā nappavattanti, tathā vīthipaṭipannāya vipassanāya taṃ ussukkantassa. Passaddhīti vipassanācittasahajātānaṃ kāyacittānaṃ sārambhakarakilesavūpasaminī duvidhāpi passaddhi hoti. Passaddhiyā sati nati na hotīti pubbenāparaṃ visesayuttāya passaddhiyā sati anavajjasukhādhiṭṭhānaṃ samādhim vaḍḍhetvā taṃ paññāya samavāyakaraṇena samathavipassanaṃ yuganaddhaṃ yojetvā maggaparamparāya kilese khepentaṃ kāmabhavādīsu namanato “natī”ti laddhanāmā taṇhā arahattamaggakkhaṇe anavasesato na hoti, anuppattidhammataṃ āpāditattā na uppajjatīti attho.

Natīyā asatīti arahattamaggena taṇhāya suppahīnattā bhavādiatthāya ālayanikanti pariyuṭṭhāne asati. Āgatigati na hotīti paṭisandhivasena idha āgati āgamaṃ cutivasena gati ito paralokagamaṃ peccabhāvo na hoti na pavattati. Āgatigatiyā asatīti vuttanayena āgatiyā ca gatiyā ca asati. Cutūpapāto na hotīti aparāparaṃ cavanupapajjanaṃ na hoti na pavattati. Asati hi kilesavaṭṭe kammavaṭṭaṃ pacchinnameva, pacchinne ca tasmim kuto vipākavaṭṭassa sambhavo. Tenāha - “cutūpapāte asati nevidha na hura”ntiādi. Tattha yaṃ vattabbaṃ, taṃ heṭṭhā bāhiyasutte vitthārato vuttameva. Tasmā tattha vuttanayeneva attho veditabbo.

Iti bhagavā idhāpi tesam bhikkhūnaṃ anavasesato vaṭṭadukkhavūpasamahetubhūtaṃ amatamahānibbānassa ānubhāvaṃ sammāpaṭipattiyā pakāseti.

Catutthasuttavaṇṇanā niṭṭhitā.

5. Cundasuttavaṇṇanā

75. Pañcame mallesūti evaṃnāmake janapade. Mahatā bhikkhusaṅghenāti guṇamahattasaṅkhyāmahattehi mahatā. So hi bhikkhusaṅgho sīlādiguṇavisesayogenapi mahā tattha sabbapacchimakassa sotāpannabhāvato,

saṅkhyāmahattenapi mahā aparicchinnagaṇanattā. Āyusaṅkhārossajjanato paṭṭhāya hi āgatāgatā bhikkhū na pakkamiṃsu. Cundassāti evaṃnāmakassa.

Kammāraputtassāti suvaṇṇakāraputtassa. So kira aḍḍho mahākuṭumbiko bhagavato paṭhamadassaneneva sotāpanno hutvā attano ambavane satthuvasanānucchavikaṃ gandhakuṭiṃ, bhikkhusaṅghassa ca rattiṭṭhānadivāṭṭhānaupatṭhānasālākuṭimaṇḍapacaṅkamanādiḷe ca sampādetvā pākāraparikkhittam dvārakoṭṭhakayuttam vihāram katvā buddhappamukhassa saṅghassa niyyādesi. Tam sandhāya vuttam - “tatra sudam bhagavā pāvāyam viharati cundassa kammāraputtassa ambavane”ti.

Paṭiyādāpetvāti sampādetvā. “Sūkaramaddavanti sūkarassa mudusiniddham pavattamaṃsa”nti mahāaṭṭhakathāyam vuttam. Keci pana “sūkaramaddavanti na sūkaramaṃsam, sūkarehi madditavaṃsakaḷīro”ti vadanti. Aññe “sūkarehi madditappadese jātam ahichattaka”nti. Apare pana “sūkaramaddavam nāma ekaṃ rasāyana”nti bhaṇiṃsu. Tañhi cundo kammāraputto “ajja bhagavā parinibbāyissatī”ti sutvā “appeva nāma nam paribhuñjitvā cirataram tiṭṭheyyā”ti satthu cirajīvitukamyatāya adāsīti vadanti.

Tena maṃ parivisāti tena mamaṃ bhojehi. Kasmā bhagavā evamāha? Parānuddayatāya. Tañca kāraṇam pāḷiyam vuttameva. Tena abhihaṭabhiḷkhāya paresam aparibhogārahato ca tathā vuttam vaṭṭatīti dassitam hoti. Tasmim kira sūkaramaddave dvisahassadīpaparivāresu catūsu mahādīpesu devatā ojam pakkhipiṃsu. Tasmā tam añño koci sammā jīrāpetum na sakkoti, tamattham pakāsento satthā parūpavādamocanattam “nāham tam, cunda, passāmi”tiādinā sīhanādam nadi. Ye hi pare upavadeyyum “attanā paribhuttāvasesam neva bhikkhūnam, na aññesam manussānam adāsi, āvāṭe nikhaṇāpetvā vināsesi”ti, “tesam vacanokāso mā hotū”ti parūpavādamocanattam sīhanādam nadi.

Tattha sadevaketiādīsu saha devehīti sadevako, saha mārenāti samārako, saha brahmunāti sabrahmakako, saha samaṇabrāhmaṇehīti sassamaṇabrāhmaṇī, pajātattā pajā, saha devamanussehīti sadevamanussā. Tasmim sadevake loke...pe... sadevamanussāya. Tattha sadevakavacanena pañcakāmāvacaradevaggahaṇam, samārakavacanena chaṭṭhakāmāvacaradevaggahaṇam, sabrahmakavacanena brahmakāyikādibrahmaggaṇam, sassamaṇabrāhmaṇīvacanena sāsanassa paccatthikapaccāmittasamaṇabrāhmaṇaggahaṇam samitapāpabāhitapāpasamaṇabrāhmaṇaggahaṇañca, pajāvacanena sattalokaggahaṇam, sadevamanussavacanena sammutidevaavasesamanussaggahaṇam. Evamettha tīhi padehi okāsalokavasena, dvīhi pajāvasena sattaloko gahitoti veditabbo. Aparo nayo - sadevakavacanena arūpāvacaraloko gahito, samārakavacanena chakāmāvacaradevaloko, sabrahmakavacanena rūpī brahmaloko, sassamaṇabrāhmaṇavacanena catuparisavasena sammutidevehi saha manussaloko, avasesasattaloko vā gahitoti veditabbo.

Bhuttāvissāti bhuttavato. Kharoti pharuso. Ābādhoti visabhāgarogo. Pabāḷhāti balavatiyo. Māraṇantikāti maraṇantā maraṇasamīpapāpanasamatthā. Sato sampajāno adhivāsesīti satim upaṭṭhitam katvā ñāṇena paricchinditvā adhivāsesi. Avihaññamānoti vedanānuvattanavasena asallakkhitadhammo viya aparāparam parivattanam akaronto apīḷiyamāno adukkhiyamāno viya adhivāsesi. Bhagavato hi veḷuvagāmakeyeva tā vedanā uppannā, samāpattibalena pana vikkhambhitā yāva

parinibbānadivasā na uppajjimsu divase divase samāpattīhi paṭipaṇāmanato. Taṃ divasaṃ pana parinibbāyitukāmo “koṭisahassahatthīnaṃ balaṃ dhārentānaṃ vajirasaṅghātasamānakāyānaṃ aparimitakālaṃ upacitapuññasambhārānampi bhavē sati evarūpā vedanā pavattanti, kimaṅgaṃ pana aññesa”nti sattānaṃ saṃvegajananatthaṃ samāpattiṃ na samāpajji, tena vedanā kharā vattiṃsu. Āyāmāti ehi yāma.

Cundassa bhattaṃ bhuñjitvātiādikā aparabhāge dhammasaṅgāhakehi ṭhapitā gāthā. Tattha bhuttassa ca sūkaramaddavenāti bhuttassa udapādi, na pana bhuttapaccayā. Yadi hi abhuttassa uppajjissā, atikharo abhavissā, siniddhabhojanaṃ pana bhuttattā tanukā vedanā ahosi, teneva padasā gantuṃ asakkhi. Etena yvāyaṃ “yassa taṃ paribhuttaṃ sammā pariṇāmaṃ gaccheyya aññatra tathāgatassā”ti sīhanādo nadito, tassa sātthakatā dassitā. Buddhānañhi aṭṭhāne gajjitaṃ nāma natthi. Yasmā taṃ paribhuttaṃ bhagavato na kiñci vikāraṃ uppādesi, kammena pana laddhokāsena uppādiyamānaṃ vikāraṃ appamattatāya upasamento sarīre balaṃ uppādesi, yena yathā vakkhamānaṃ tividhaṃ payojanaṃ sampādesi, tasmā sammadeva taṃ pariṇāmaṃ gataṃ, māraṇantikattā pana vedanānaṃ aviññātaṃ apākaṭaṃ ahoṣīti. Viriccamānoti abhiṇhaṃ pavattalohitavirecanova samāno. Avocāti attanā icchitaṭṭhāne parinibbānatthāya evamāha.

Kasmā pana bhagavā evaṃ roge uppanne kusiṇāraṃ agamāsi, kiṃ aññattha na sakkā parinibbāyitunti? Parinibbāyituṃ nāma na katthaci na sakkā, evaṃ pana cintesi - mayi kusiṇāraṃ gate mahāsudassanasuttadesanāya aṭṭhuppatti bhavissati, tāya yā devaloke anubhavitabbasadisā sampatti manussaloke mayā anubhūtā, taṃ dvīhi bhāṇavārehi paṭimaṇḍetvā desessāmi, taṃ sutvā bahū janā kusalaṃ kattabbaṃ maññissanti. Subhaddopi kattha maṃ upasaṅkamitvā pañhaṃ pucchitvā vissajjanapariyosāne saraṇesu paṭiṭṭhāya pabbajitvā laddhūpasampado kammaṭṭhānaṃ bhāvetvā mayi dharanteyeva arahattaṃ patvā pacchimasāvako nāma bhavissati. Aññattha mayi parinibbute dhātunimittaṃ mahākalaho bhavissati, lohitaṃ nadī viya sandissati. Kusiṇārāyaṃ pana parinibbute doṇabrāhmaṇo taṃ vivādaṃ vūpasametvā dhātuyo vibhajitvā dassatīti imāni tīṇi kāraṇāni passanto bhagavā mahatā ussāhena kusiṇāraṃ agamāsi.

lñghāti codanatthe nipāto. Kilantosmīti parissanto asmi. Tena yathāvuttavedanānaṃ balavabhāvaṃ eva dasseti. Bhagavā hi attano ānubhāvena tadā padasā agamāsi, aññesaṃ pana yathā paduddhāraṃpi kātuṃ na sakkā, tathā vedanā tikhiṇā kharā kaṭukā vattiṃsu. Tenevāha “nisīdissāmī”ti.

Idānīti adhunā. Luḷitanti madditaṃ viya ākulaṃ. Āvilanti ālulaṃ. Acchodakāti tanupasannasalilā. Sātodakāti madhuratoyā. Sītodakāti sītalajalā. Setodakāti nikkaddamā. Udaḱaṇhi sabhāvato setavaṇṇaṃ, bhūmivasena kaddamāvilatāya ca aññādisaṃ hoti, kakudhāpi nadī vimalavālikā samokiṇṇā setavaṇṇā sandati. Tena vuttaṃ “setodakā”ti. Supatitthāti sundaratitthā. Ramaṇīyāti manoharabhūmibhāgatāya ramitabbā yathāvuttaudakasampattiyā ca manoramā.

Kilantosmi cundaka, nipajjissāmīti tathāgatassa hi -

“Kāḷāvakaṇca gaṇgeyyaṃ, paṇḍaraṃ tambapiṇḱalaṃ;
Gandhamāṅgalahemaṇca, uposathachaddantime dasā”ti. -

Evam vuttesu dasasu hatthikulesu kālāvakasaṅkhātānaṃ yaṃ dasannaṃ pakatihatthīnaṃ balaṃ, taṃ ekassa gaṇgeyyassāti evaṃ dasaguṇitāya gaṇanāya pakatihatthīnaṃ koṭisahassabalappamaṇaṃ sarīrabalaṃ. Taṃ sabbampi tasmaṃ divase pacchābhaddato paṭṭhāya caṅgavāre pakkhittaudakaṃ viya parikkhayaṃ gataṃ. Pāvāya tigāvute kusiṇārā. Etasmiṃ antare pañcavīsatiyā tṭhānesu nisīditvā mahantaṃ ussāhaṃ katvā āgacchanto sūriyatthaṅgamanavelāya bhagavā kusiṇāraṃ pāpuṇīti evaṃ “rogo nāma sabbaṃ ārogyaṃ maddanto āgacchatī”ti imamatthaṃ dassento sadevakassa lokassa saṃvegakaraṃ vācaṃ bhāsanto “kilantosmi, cundaka, nipajjissāmī”ti āha.

Sīhaseyyanti ettha kāmaḥogīseyyā petaseyyā tathāgataseyyā sīhaseyyāti catasso seyyā. Tattha “yebhuyyena, bhikkhave, kāmaḥogī vāmena passena seyyaṃ kappenti”ti ayaṃ kāmaḥogīseyyā. “Yebhuyyena, bhikkhave, petā uttānā senti”ti ayaṃ petaseyyā. Catutthajjhānaṃ tathāgataseyyā. “Sīho, bhikkhave, migarājā dakkhiṇena passena seyyaṃ kappeti”ti ayaṃ sīhaseyyā. Ayañhi tejussadairiyāpathattā uttamaseyyā nāma. Tena vuttaṃ - “dakkhiṇena passena sīhaseyyaṃ kappesi”ti. Pāde pādanti dakkhiṇapāde vāmapādaṃ. Accādhāyāti atīdhāya, gopphakaṃ atikkamma tṭhapetvā. Gopphakena hi gopphake, jāṇunā jāṇumhi saṅghaṭṭiyamāne abhiṇhaṃ vedanā uppajjanti, seyyā phāsukā na hoti. Yathā pana na saṅghaṭṭeti, evaṃ atikkamma tṭhapite vedanā nuppajjanti, seyyā phāsukā hoti. Tasmā evaṃ nipajji.

Gantvāna buddhoti imā gāthā aparabhāge dhammasaṅgāhakehi tṭhapitā. Tattha nadikanti nadiṃ. Appaṭimodha loketi appaṭimo idha imasmiṃ sadevake loke. Nhatvā ca pivitvā cudatārīti gattānaṃ sītikaraṇavasena nhatvā ca pānīyaṃ pivitvā ca nadito uttari. Tadā kira bhagavati nhāyante antonadiyaṃ macchakacchapā, udakaṃ, ubhosu tīresu vanasaṇḍo, sabbo ca so bhūmibhāgoti sabbaṃ suvaṇṇavaṇṇameva ahosi. Purakkhatoti guṇaviṣiṭṭhasattuttamagarubhāvato sadevakena lokena pūjāsammānavasena purakkhato. Bhikkhugaṇassa majjheti bhikkhusaṅghassa majjhe. Tadā bhikkhū bhagavato vedanānaṃ adhimattabhāvaṃ veditvā āsannā hutvā samantato parivāretvāva gacchanti. Satthāti diṭṭhadhammikasamparāyikaparamatthehi sattānaṃ anusāsanato satthā. Pavattā bhagavā idha dhammeti bhāgyavantatādīhi bhagavā idha sīlādisāsanadhamme pavattā, dhamme vā caturāsītīdhammakhandhasahassāni pavattā pavattetā. Ambavananti tassā eva nadiyā tīre ambavanaṃ. Āmantayī cundakanti tasmaṃ kira khaṇe āyasmā ānando udakasāṭikaṃ pīlento ohīyī, cundakatthero samīpe ahosi. Tasmā taṃ bhagavā āmantayī. Pamukhe nisīdīti vattasīsenā satthu purato nisīdi “kiṃ nu kho satthā āṇāpetī”ti. Ettāvatā dhammabhaṇḍāgārīko anuppatto. Evaṃ anuppattaṃ atha kho bhagavā āyasmantaṃ ānandaṃ āmantesi.

Upadaheyyāti uppādeyya, vipaṭṭisārassa uppādako koci puriso siyā api bhavedeyya. Alābhāti ye aññesaṃ dānaṃ dadantānaṃ dānānisamsasaṅkhātā lābhā honti, te alābhā. Dulladdhanti puñṇavisesena laddhampi manussattaṃ dulladdhaṃ. Yassa teti yassa tava. Uttāṇḍulaṃ vā atikilinaṃ vā ko taṃ jānāti, kīdisampi pacchimaṃ piṇḍapātaṃ bhuñjitvā tathāgato parinibbuto, addhā tena yaṃ vā taṃ vā dinnam bhavissatīti. Lābhāti diṭṭhadhammikasamparāyikā dānānisamsasaṅkhātā lābhā. Suladdhanti tuyhaṃ manussattaṃ suladdhaṃ. Sammukhāti sammukhato, na anussavena na paramparāyāti attho. Metanti me etaṃ mayā etaṃ. Dvemeti dve ime. Samasamaphalāti sabbākārena samānaphalā.

Nanu ca yaṃ sujātāya dinnam piṇḍapātāṃ bhuñjitvā tathāgato abhisambuddho, taṃ kilesānaṃ appahīnakāle dānaṃ, idaṃ pana cundassa dānaṃ khīṇāsavakāle, kasmā etāni samaphalānīti? Parinibbānasamatāya samāpattisamatāya anussaraṇasamatāya ca. Bhagavā hi sujātāya dinnam piṇḍapātāṃ bhuñjitvā saupādisesāya nibbānadhātuyā parinibbuto, cundena dinnam bhuñjitvā anupādisesāya nibbānadhātuyā parinibbutoti evaṃ parinibbānasamatāyapi samaphalāni.

Abhisambujjhanadivase ca aggamaggassa hetubhūtā catuvīsati koṭṭisatasahassasaṅkhā samāpattiyo samāpajji, parinibbānadivasepi sabbā tā samāpajji. Evaṃ samāpattisamatāyapi samaphalāni. Vuttañhetam bhagavatā -

“Yassa cetam piṇḍapātāṃ paribhuñjitvā anuttaram appamāṇam cetosamādhim upasampajja viharati, appamāṇo tassa puññābhisando kusalābhisando”tiādi. -

Sujātā ca aparabhāge assosi “na kira sā rukkhadevatā, bodhisatto kiresa, taṃ kira piṇḍapātāṃ paribhuñjitvā anuttaram sammāsambodhim abhisambuddho, sattasattāhaṃ kirassa tena yāpanā ahoṣī”ti. Tassā idaṃ sutvā “lābhā vata me”ti anussarantiyā balavapītisomanassaṃ udapādi. Cundassapi aparabhāge “avasānapiṇḍapāto kira mayā dinno, dhammasīsaṃ kira mayā gahitaṃ, mayhaṃ kira piṇḍapātāṃ paribhuñjitvā satthā attanā cirakālābhipatthitāya anupādisesāya nibbānadhātuyā parinibbuto”ti sutvā “lābhā vata me”ti anussarato balavapītisomanassaṃ udapādi. Evaṃ anussaraṇasamatāyapi samaphalāni dvepi piṇḍapātadānānīti veditabbāni.

Āyusaṃvattanikanti dīghāyukasaṃvattanikaṃ. Upacitanti pasutaṃ uppāditam. Yasasaṃvattanikanti parivārasaṃvattanikaṃ. Ādhipateyyasaṃvattanikanti seṭṭhabhāvasaṃvattanikaṃ.

Etamatthaṃ veditvāti etaṃ dānassa mahapphalatañceva sīlādiguṇehi attano ca anuttaradakkhiṇeyyabhāvaṃ anupādāparinibbānañcāti tividhampi atthaṃ sabbākārato veditvā tadatthadīpanaṃ imaṃ udānaṃ udānesi.

Tattha dadato puññaṃ pavaḍḍhatīti dānaṃ dentassa cittasampattiya ca dakkhiṇeyyasampattiya ca dānamayaṃ puññaṃ upacīyati, mahapphalatarañca mahānisamsatarañca hotīti attho. Atha vā dadato puññaṃ pavaḍḍhatīti deyyadhammaṃ pariccejanto pariccāgacetanāya bahulikatāya anukkamena sabbattha anāpattibahulo suvisuddhasīlaṃ rakkhitvā samathavipassanañca bhāvetuṃ sakkotīti tassa dānādivasena tividhampi puññaṃ abhivaḍḍhatīti evamettha attho veditabbo. Saṃyamato sīlasaṃyamena saṃyamantassa, saṃvare tṭhitassāti attho. Veraṃ na cīyatīti pañcavidhaveraṃ na pavaḍḍhati, adosapadhānattā vā adhisīlassa kāyavācācittēhi sayamanto suvisuddhasīlo khantibahulatāya kenaci veraṃ na karoti, kuto tassa upacayo. Tasmā tassa saṃyamato saṃyamantassa, saṃyamahetu vā veraṃ na cīyati. Kusalo ca jahāti pāpakanti kusalo pana ñāṇasampanno suvisuddhasīle patitṭhito aṭṭhatimsāya ārammaṇesu attano anurūpaṃ kammaṭṭhānaṃ gahetvā upacārappanābhedaṃ jhānaṃ sampādentō pāpakaṃ lāmaṃ kāmaccchandādiakusalaṃ vikkhambhanavasena jahāti pariccejati. So tameva jhānaṃ pādakaṃ katvā saṅkhāresu khayavayaṃ paṭṭhapetvā vipassanāya kammaṃ karonto vipassanaṃ ussukkāpetvā ariyamaggena anavasesaṃ pāpakaṃ lāmaṃ akusalaṃ samucchadavasena jahāti. Rāgadosamohakkhayā sa nibbutoti so

evaṃ pāpakaṃ pajahitvā rāgādīnaṃ khayā anavasesakilesanibbānena, tato paraṃ khandhanibbānena ca nibbuta hotīti evaṃ bhagavā cundassa ca dakkhiṇasampattiṃ, attano ca dakkhiṇeyyasampattiṃ nissāya pīṭivegavissaṭṭhaṃ udānaṃ udānesi.

Pañcamasuttavaṇṇanā niṭṭhitā.

6. Pāṭaligāmiyasuttavaṇṇanā

76. Chaṭṭhe magadhesūti magadharatṭhe. Mahatāti idhāpi guṇamahattenapi aparicchinnasaṅkhyattā gaṇanamahattenapi mahatā bhikkhusaṅghena. Pāṭaligāmoti evaṃnāmaḥ magadharatṭhe eko gāmo. Tassa kira gāmassa māpanadivase gāmaggaṇatṭhāne dve tayo pāṭalaṅkurā pathavito ubbhijjivā nikkhamiṃsu. Tena taṃ “pāṭaligāmo” tveva vohariṃsu. Tadavasarīti taṃ pāṭaligāmaṃ avasari anupāpuṇi. Kadā pana bhagavā pāṭaligāmaṃ anupāpuṇi? Heṭṭhā vuttanayena sāvattiyaṃ dhammasenāpatino cetiyaṃ kārāpetvā tato nikkhamitvā rājagahe vasanto tattha āyasmato mahāmoggallānassa ca cetiyaṃ kārāpetvā tato nikkhamitvā ambalaṭṭhikāyaṃ vasitvā aturitacārikāvasena janapadacārikaṃ caranto tattha tattha ekarattivāsenā vasitvā lokaṃ anuggaṇhanto anukkamena pāṭaligāmaṃ anupāpuṇi.

Pāṭaligāmiyāti pāṭaligāmaṃ upāsakā. Te kira bhagavato paṭhamadassanena keci saraṇesu, keci sīlesu, keci saraṇesu ca sīlesu ca patiṭṭhitā. Tena vuttaṃ “upāsakā” ti. Yena bhagavā tenupasaṅkamīṃsūti pāṭaligāme kira ajātasattuno licchavirājūnaṃca manussā kālena kālaṃ gantvā gehasāmiḥ gehato nīharitvā māsampi aḍḍhamāsampi vasanti. Tena pāṭaligāmaṃ manussā nīcupaddutā “etesāṇceva āgatakāle vasanaṭṭhānaṃ bhavissatī” ti ekapasse issarānaṃ bhaṇḍappaṭṭisāmanaṭṭhānaṃ, ekapasse vasanaṭṭhānaṃ, ekapasse āgantukānaṃ addhikamanussānaṃ, ekapasse daliddānaṃ kapaṇamanussānaṃ, ekapasse gilānānaṃ vasanaṭṭhānaṃ bhavissatīti sabbesaṃ aññaṃaññaṃ aghaṭṭetvā vasanaṭṭhānaṃ nagaramajjhe mahāsālaṃ kāresuṃ, tassā nāmaṃ āvasathāgāranti. Taṃ divasaṇca niṭṭhānaṃ agamāsi. Te tattha gantvā hatthakammasudhākammacittakammādivasena supariniṭṭhitaṃ susajjitaṃ devavimānasadisāṃ taṃ dvārakoṭṭhakato paṭṭhāya oloketvā “idaṃ āvasathāgāraṃ ativiya manoramaṃ sassirikaṃ, kena nu kho paṭhamaṃ paribhuttaṃ amhākaṃ dīgharattaṃ hitāya sukhāya assā” ti cintesuṃ, tasmīṃyeva ca khaṇe “bhagavā taṃ gāmaṃ anupatto” ti assosuṃ. Tena te uppannapīṭisomanassā “amhehi bhagavā gantvāpi ānetabbo siyā, so pana sayameva amhākaṃ vasanaṭṭhānaṃ sampatto, ajja mayaṃ bhagavantaṃ idha vasāpetvā paṭhamaṃ paribhuñjāpessāma tathā bhikkhusaṅghaṃ, bhikkhusaṅghe āgate tepitakaṃ buddhavaṇṇaṃ āgatameva bhavissati, satthāraṃ maṅgalaṃ vadāpessāma, dhammaṃ kathāpessāma. Iti tīhi ratanehi paribhutte pacchā amhākaṃca paresaṇca paribhogo bhavissati, evaṃ no dīgharattaṃ hitāya sukhāya bhavissatī” ti sannīṭṭhānaṃ katvā etadatthameva bhagavantaṃ upasaṅkamīṃsu. Tasmā evamaṃsu - “adhivāsetu no, bhante bhagavā, āvasathāgāra” nti.

Yena āvasathāgāraṃ tenupasaṅkamīṃsūti kiñcāpi taṃ taṃ divasameva pariniṭṭhitattā devavimānaṃ viya susajjitaṃ supaṭijaggitaṃ, buddhārahaṃ pana katvā na paññattaṃ, “buddhā nāma araṇṇajjhāsayā araṇṇārāmā, antogāme vaseyyuṃ vā no vā, tasmā bhagavato ruciṃ jānitvā paññāpessāma” ti cintetvā te bhagavantaṃ upasaṅkamīṃsu, idāni bhagavato ruciṃ jānitvā tathā paññāpetukāma yena āvasathāgāraṃ tenupasaṅkamīṃsu. Sabbasanthariṃ āvasathāgāraṃ santharitvāti yathā sabbameva santhataṃ hoti, evaṃ taṃ santharitvā

sabbapaṭhamam tava “gomayam nāma sabbamaṅgalesu vattatī”ti
sudhāparikkammakatampi bhūmiṃ allagomayena opuñjāpetvā parisukkkhabhāvaṃ
ñatvā yathā akkantaṭṭhāne padaṃ na paññāyati, evaṃ catujjātiyagandhehi limpetvā
upari nānāvaṇṇakaṭasārake santharitvā tesam upari mahāpiṭṭhikakojavādiṃ katvā
hatthatharaṇādīhi nānāvaṇṇehi attharaṇehi santharitabbayuttakam sabbokāsam
santharāpesum. Tena vuttam - “sabbasanthariṃ āvasathāgāram santharitvā”ti.

Āsanānañhi majjhaṭṭhāne tava maṅgalathambham nissāya mahāraham
buddhāsanam paññāpetvā tattha yaṃ yaṃ mudukañca manoramañca
paccattharaṇam, tam tam paccattharitvā ubhatolohitakam manuññadassanam
upadhānam upadahitvā upari suvaṇṇarajatatārakāvicittam vitānam bandhitvā
gandhadāmapupphadāmādīhi alaṅkaritvā samantā dvādasahatthe ṭhāne
pupphajālam kāretvā tiṃsahatthamattatṭhānam paṭasāṇiyā parikkhipāpetvā
pacchimabhittiṃ nissāya bhikkhusaṅghassa pallaṅkaapassayamañcapīṭhādīni
paññāpetvā upari setapaccattharaṇehi paccattharāpetvā sālāya pācīnapassam attano
nisajjāyoggaṃ kāresum. Tam sandhāya vuttam “āsanāni paññāpetvā”ti.

Udakamaṇikanti mahākucchikam udakacāṭiṃ. Evaṃ bhagavā bhikkhusaṅgho ca
yathāruciya hatthapāde dhovissanti, mukham vikkhālessanti tesu tesu ṭhānesu
maṇivaṇṇassa udakassa pūretvā vāsathāya nānāpupphāni ceva udakavāsacuṇṇāni
ca pakkhipitvā kadalipaṇṇehi pidahitvā patitṭhapesum. Tena vuttam “udakamaṇikam
patitṭhāpetvā”ti.

Telappadīpaṃ āropetvāti rajatasuvaṇṇādīmayadaṇḍadīpikāsu
yodhakarūpavilāsakhacitarūpakādīnam hatthe
ṭhapitasuvaṇṇarajatādīmayakapallikāsu telappadīpaṃ jālayitvā. Yena bhagavā
tenupasaṅkamimsūti ettha pana te pāṭaligāmiyā upāsakā na kevalam
āvasathāgārameva, atha kho sakalasmimpi gāme vīthiyo sajjāpetvā dhaje ussāpetvā
gehadvāresu puṇṇaghaṭe kadaliyo ca ṭhapāpetvā sakalagāmaṃ dīpamālāhi
vippariṇatārakam viya katvā “khīrapake dārake khīram pāyetha, daharakumāre
lahum lahum bhojetvā sayāpetha, uccāsaddam mā karittha, ajja ekarattiṃ satthā
antogāme vasissati, buddhā nāma appasaddakāmā hontī”ti bheriṃ carāpetvā sayam
daṇḍadīpikā ādāya yena bhagavā tenupasaṅkamimsu.

Atha kho bhagavā nivāsetvā pattacīvaramādāya saddhiṃ bhikkhusaṅghena yena
āvasathāgāram tenupasaṅkamīti “yassa dāni, bhante, bhagavā kālam maññatī”ti
evaṃ kira tehi kāle ārocite bhagavā lākhārasena tintarattakoviḷārapupphavaṇṇam
rattadupaṭṭam kattariyā padumam kantento viya, samvidhāya timaṇḍalam
paṭicchādentento nivāsetvā suvaṇṇapāmaṅgena padumakalāpaṃ parikkhipanto viya,
vijjulatāsassirikaṃ kāyabandhanam bandhitvā rattakambalena gajakumbham
pariyonandhanto viya, ratanasatubbedhe suvaṇṇagghike pavāḷajālam khipamāno
viya, mahati suvaṇṇacetiye rattakambalakañcukaṃ paṭimuñcanto viya, gacchantam
puṇṇacandam rattavalāhakena paṭicchādentento viya, kañcanagirimatthake
supakkalākhārasam parisīncanto viya, cittakūṭapabbatamatthakam vijjulatājālena
parikkhipanto viya, sakalacakkavāḷasineruyugandharamahāpathaviṃ cāletvā
gahitanigrodhapallavasamānavaṇṇam surattavarapaṃsukūlam pārūpitvā
vanagahanato nikkhantakesarasīho viya, samantato udayapabbatakūṭato
puṇṇacando viya, bālasūriyo viya ca attanā nisinnacārumaṇḍapato nikkhami.

Athassa kāyato meghamukhato vijjukalāpā viya rasmiyo nikkhamitvā suvaṇṇarasadhārāparisekapiñjarapattapupphaphalasākhāviṭape viya samantato rukkhe karimṣu. Tāvadeva attano attano pattacīvaramādāya mahābhikkhusaṅgho bhagavantam parivāresi. Te ca nam parivāretvā tṭhitā bhikkhū evarūpā ahesum appicchā santuṭṭhā pavivittā asaṃsaṭṭhā āraddhavīriyā vattāro vacanakkhamā codakā pāpagarahino sīlasampannā samādhisampannā paññāsampannā vimuttisampannā vimuttiñāṇadassanasampannā. Tehi parivuto bhagavā rattakambalaparikkhitto viya suvaṇṇakkhandho, nakkhattaparivārito viya puṇṇacando, rattapadumavanasaṇḍamajjhagatā viya suvaṇṇanāvā, pavāḷavedikaparikkhitto viya suvaṇṇapāsādo virocittha. Mahākassapappamukhā pana mahātherā meghavaṇṇam paṃsukūlacīvaram parupitvā maṇivammavammitā viya mahānāgā parivārayimṣu vantarāgā bhinnakilesā vijaṭṭhitaṭṭhā chinnabandhanā kule vā gaṇe vā alaggā.

Iti bhagavā sayam vītārāgo vītārāgehi, vītadoso vītadosehi, vītamoho vītamohēhi, nittanṇho nittanṇhehi, nikkilesa nikkilesehi, sayam buddho anubuddhehi parivārito pattaparivāritam viya kesaram, kesaraparivāritā viya kaṇṇikā, aṭṭhanāgasahassaparivārito viya chaddanto nāgarājā, navutihaṃsasahassaparivārito viya dhataratṭho haṃsarājā, senaṅgaparivārito viya cakkavattirājā, marugaṇaparivārito viya sakko devarājā, brahmagaṇaparivārito viya hāritamahābrahmā, tārāgaṇaparivārito viya puṇṇacando, anupamena buddhavesena aparimāṇena buddhaviḷāsena pāṭaligāminam maggam paṭipajji.

Athassa puratthimakāyato suvaṇṇavaṇṇā ghanabuddharasmiyo utṭhahitvā asītihatthaṭṭhānam aggahesum, tathā pacchimakāyato dakkhiṇapassato vāmapassato suvaṇṇavaṇṇā ghanabuddharasmiyo utṭhahitvā asītihatthaṭṭhānam aggahesum, uparikesantato paṭṭhāya sabbakesāvaṭṭhehi moragīvarājavanṇā asitā ghanabuddharasmiyo utṭhahitvā gaganatale asītihatthaṭṭhānam aggahesum, heṭṭhāpādālehi pavāḷavaṇṇā rasmiyo utṭhahitvā ghanapathaviyam asītihatthaṭṭhānam aggahesum, dantato akkhīnam setaṭṭhānato, nakhānam maṃsavimuttaṭṭhānato odātā ghanabuddharasmiyo utṭhahitvā asītihatthaṭṭhānam aggahesum, rattapītavaṇṇānam sambhinnaṭṭhānato mañjetṭhavaṇṇā rasmiyo utṭhahitvā asītihatthaṭṭhānam aggahesum, sabbatthakameva pabhassarā rasmiyo utṭhahimṣu. Evaṃ samantā asītihatthaṭṭhānam chabbaṇṇā buddharasmiyo vijjotamānā vipphandamānā vidhāvamānā kañcanadaṇḍadīpikādīhi niccharitvā ākāsaṃ pakkhandamānā mahāpadīpajālā viya, cātuddīpikamahāmeghato nikkhantavijjulatā viya ca disodisaṃ pakkhandimṣu. Yāhi sabbe disābhāgā suvaṇṇacampakapupphehi vikiriyamānā viya, suvaṇṇaghaṭato suvaṇṇarasadhārāhi āsiñciyamānā viya, pasāritasuvaṇṇapaṭaparikkhattā viya, verambhavātena samuddhatakiṃsukakaṇikārakoviḷārapupphacuṇṇasamokiṇṇā viya, cīnapitṭhacuṇṇasamparirañjitā viya ca virocimṣu.

Bhagavatopi asītianubyañjanabyāmappabhāparikkhepasamujjalam dvattiṃsamahāpurisalakkhaṇappaṭimaṇḍitam sarīram abbhamahikādiupakkilesavimuttam samujjalantatārakāvabhāsitam viya, gaganatalam vikasitam viya padumavanam, sabbapāliphullo viya yojanasatiko pārīcchattako, paṭipāṭiyā tṭhitānam dvattiṃsasūriyānam dvattiṃsacandimānam dvattiṃsacakkavattīnam dvattiṃsadevarājānam dvattiṃsamahābrahmānam siriyā sirim abhibhavamānam viya virocittha, yathā tam dasahi pāramīhi dasahi

upapāramīhi dasahi paramatthapāramīhīti sammadeva paripūritāhi
samatiṃsapāramitāhi alaṅkataṃ kappasatasahassādhikāni cattāri asaṅkhyeyyāni
dinnena dānena rakkhiteṇa sīlena katena kalyāṇakammena ekasmiṃ attabhāve
samosarivā vipākaṃ dātuṃ okāsaṃ alabhamānena sambādhappattaṃ viya
nibbattaṃ nāvāsahassabhaṇḍaṃ ekaṃ nāvaṃ āropanakālo viya,
sakaṭasahassabhaṇḍaṃ ekaṃ sakaṭaṃ āropanakālo viya, pañcavīsatiyā gaṅgānaṃ
sambhinnamukhadvāre ekato rāsibhūtakālo viya ahosi.

Imāya buddhasiriyā obhāsamānassapi bhagavato purato anekāni
daṇḍadīpikāsahassāni ukkhipiṃsu. Tathā pacchato vāmapasse dakkhiṇapasse
jātikusumacampakavanamālikārattuppalanīluppalabakulasinduvārādipupphāni ceva
nīlapītādivaṇṇasugandhacuṇṇāni ca cātuddīpikamahāmeghavissaṭṭhā salilavuṭṭhiyo
viya vippakiriṃsu. Pañcaṅgikatūriyanigghosā ca
buddhadhammasaṅghaguṇāsamyuttā thutighosā ca sabbā disā pūrayamānā
mukhasambhāsā viya ahesuṃ. Devasupaṇṇanāgayakkhagandhabbamanussānaṃ
akkhīni amatapānaṃ viya labhiṃsu. Imasmiṃ pana ṭhāne ṭhatvā padasahashehi
gamanavaṇṇanaṃ vattuṃ vaṭṭati. Tatriyaṃ mukhamattaṃ -

“Evaṃ sabbaṅgasampanno, kampayanto vasundharaṃ;
Aheṭṭhayanto pāṇāni, yāti lokavināyako.

“Dakkhiṇaṃ paṭhamaṃ pādaṃ, uddharanto narāsabho;
Gacchanto sirisampanno, sobhate dvipaduttamo.

“Gacchato buddhaseṭṭhassa, heṭṭhā pādatalaṃ mudu;
Samaṃ samphusate bhūmiṃ, rajasānupalimpati.

“Ninnaṃ ṭhānaṃ unnamati, gacchante lokanāyake;
Unnatañca samaṃ hoti, pathavī ca acetanā.

“Pāsāṇā sakkharā ceva, kathalā khāṇukaṇṭakā;
Sabbe maggā vivajjanti, gacchante lokanāyake.

“Nātidūre uddharati, naccāsanne ca nikkhipaṃ;
Aghaṭṭayanto niyyāti, ubho jāṇū ca gopphake.

“Nātisīghaṃ pakkamati, sampannacaraṇo muni;
Na cāpi saṅikaṃ yāti, gacchamāno samāhito.

“Uddhaṃ adho ca tiriyaṃ, disaṅca vidisaṃ tathā;
Na pekkhamāno so yāti, yugamattaṃvapekkhati.

“Nāgavikkantacāro so, gamane sobhate jino;
Cāruṃ gacchati lokaggo, hāsayanto sadevake.

“Usabharājāva sobhanto, cārucārīva kesarī;
Tosayanto bahū satte, gāmaṃ seṭṭho upāgami”ti. -

Vaṇṇakālo nāma kiresa. Evaṃvidhesu kālesu bhagavato sarīravaṇṇe vā guṇavaṇṇe
vā dhammakathikassa thāmoyeva pamāṇaṃ, cuṇṇiyapadehi gāthābandhehi
yattakaṃ sakkoti, tattakaṃ vattabbaṃ. “Dukkathita”nti vā “atitthena pakkhando”ti

vā na vattabbo. Aparimāṇavaṇṇā hi buddhā bhagavanto, tesam buddhāpi anavasesato vaṇṇaṃ vattuṃ asaṃmatthā. Sakalampi hi kammaṃ vaṇṇentā pariyoṣāpetuṃ na sakkonti, pageva itarā pajāti. Iminā sirivilāsena alaṅkatappaṭiyattaṃ pāṭaligāmaṃ pāvisi, pavisitvā bhagavā pasannacittena janena pupphagandhadhūmavāsacuṇṇādīhi pūjijamāno āvasathāgāraṃ pāvisi. Tena vuttaṃ - “atha kho bhagavā nivāsetvā pattacīvaramādāya saddhiṃ bhikkhusaṅghena yena āvasathāgāraṃ tenupasaṅkamī”ti.

Pāde pakkhāletvāti yadipi bhagavato pāde rajojallaṃ na upalimpati, tesam pana upāsakānaṃ kusalābhivuddhiṃ ākaṅkhanto paresaṃ diṭṭhānugatiṃ āpajjanatthañca bhagavā pāde pakkhāleti. Apica upādinnaṃ kasaṇṇaṃ nāma sītaṃ kātābbampi hotīti etadatthampi bhagavā nhānapādadhovanādīni karotiyeva. Bhagavantamyeva purakkhatvāti bhagavantaṃ purato katvā. Tattha bhagavā bhikkhūnañceva upāsakānañca majjhe nisinno gandhodakena nhāpetvā dukūlacumbaṭakena vodakaṃ katvā jātihiṅgulakena majjitvā rattakambalena paliveṭhetvā pīṭhe ṭhapitā rattasuvaṇṇaḥṇanapaṭimā viya ativirocittha.

Ayaṃ panettha porāṇānaṃ vaṇṇabhaṇṇanamaggo -

“Gantvāna maṇḍalamālaṃ, nāgavikkantacāraṇo;
Obhāsayanto lokaggo, nisīdi varamāsane.

“Tahiṃ nisinno naradammasārathi,
Devātidevo satapuññaḥṇalakkhaṇo;
Buddhāsane majjhagato virocāti,
Suvaṇṇanikkhaṃ viya paṇḍukambale.

“Nekkhaṃ jambonadasseva, nikkhattaṃ paṇḍukambale;
Virocāti vītamalo, maṇiverocano yathā.

“Mahāsālova samphullo, merurājāvalaṅkato;
Suvaṇṇayūpasaṅkāso, padumo kokanado yathā.

“Jalanto dīparukkhova, pabbatagge yathā sikhī;
Devānaṃ pārichattova, sabbaphullo virocāti”ti.

Pāṭaligāmiye upāsake āmaṇṇesīti yasmā tesu upāsakesu bahū janā sīlesu patitṭhitā, tasmā paṭhamam tāva sīlavipattiyā ādīnavaṃ pakāsetvā pacchā sīlasampadāya ānisaṃsaṃ dassetuṃ, “pañcime gahapatayo”tiādīnā dhammadesanattaṃ āmaṇṇesi.

Tattha dussīloti nissīlo. Sīlavipannoti vipannasīlo bhinnasaṃvaro. Ettha ca “dussīlo”ti padena puggalassa sīlābhāvo vutto. So panassa sīlābhāvo duvidho asaṃmādanena vā samādinnaṃ bhedenā vāti. Tesu purimo na tathā sāvajjo, yathā dutiyo sāvajjataro. Yathādhīpetādinnavanimittaṃ sīlābhāvaṃ puggalādhīṭṭhānāya desanāya dassetuṃ, “sīlavipanno”ti vuttaṃ. Tena “dussīlo”ti padassa atthaṃ dasseti.

Pamādhīkaraṇanti pamādhīkaraṇā. Idañca suttaṃ gahaṭṭhānaṃ vasena āgataṃ, pabbajitānampi pana labbhateva. Gahaṭṭho hi yena sippaṭṭhānena jīvikaṃ kappeti yadi kasiyā yadi vāṇijjāya yadi gorakkhena, paṇātipātādivasena pamatto taṃ taṃ yathākālaṃ sampādetuṃ na sakkoti, athassa kammaṃ vinassati. Māghātākāle pana paṇātipātādīni karonto daṇḍavasena mahatiṃ bhogajāniṃ nigacchati. Pabbajito

dussīlo pamādakāraṇā sīlato buddhavacanato jhānato sattaariyadhanato ca jāniṃ nigacchati.

Pāpako kittisaddoti gahaṭṭhassa “asuko amukakule jāto dussīlo pāpadhammo pariccattaidhalokaparaloko salākabhattamattampi na deti”ti parisamajjhe pāpako kittisaddo abbhuggacchati. Pabbajitassa “asuko nāma thero satthu sāsane pabbajitvā nāsakkhi sīlāni rakkhituṃ, na buddhavacanaṃ gahetuṃ, vejjakammādīhi jīvati, chahi agāravehi samannāgato”ti evaṃ pāpako kittisaddo abbhuggacchati.

Avisāradoti gahaṭṭho tāva avassaṃ bahūnaṃ sannipātaṭṭhāne “koci mama kammaṃ jānissati, atha maṃ nindissati, rājakulassa vā dassessati”ti sabhayo upasaṅkamati, maṅkubhūto pattakkhandho adhomukho nisīdati, visārado hutvā kathetuṃ na sakkoti. Pabbajitopi bahubhikkhusaṅghe sannipatite “avassaṃ koci mama kammaṃ jānissati, atha me uposathampi pavāraṇampi ṭhapetvā sāmāññaṃ cāvetvā nikkadḍhissati”ti sabhayo upasaṅkamati, visārado hutvā kathetuṃ na sakkoti. Ekacco pana dussīlopi samāno susīlo viya carati, sopi ajjhāsayena maṅku hotiyeva.

Sammūlho kālaṃ karotīti dussīlassa hi maraṇamañce nipannassa dussīlakammāni samādāya pavattitaṭṭhānāni āpāthaṃ āgacchanti. So ummīletvā idhalokaṃ, nimīletvā paralokaṃ passati. Tassa cattāro apāyā kammānurūpaṃ upaṭṭhahanti, sattisatena pahariyamāno viya aggijālābhigāhena jhāyamāno viya ca hoti. So “vāretha, vārethā”ti viravantova marati. Tena vuttaṃ - “sammūlho kālaṃ karotī”ti.

Kāyassa bhedaṃ upādinnakkhandhapariccāgā. Paraṃ maraṇāti tadanantaram abhinibbattakkhandhaggahaṇā. Atha vā kāyassa bhedaṃ jīvitindriyassa upacchedā. Paraṃ maraṇāti cutito uddham. Apāyantiādi sabbaṃ nirayavevacanaṃ. Nirayo hi saggamokkhaḥetubhūtā puññaśaṅkhātā ayā apētattā, sukhānaṃ vā ayassa, āgamanassa vā abhāvā apāyo. Dukkassa gati paṭisaraṇanti duggati, dosabahulatāya vā duṭṭhena kammunā nibbattā gatīti duggati. Vivasā nipatanti ettha dukkatakarīnoti vinipāto, vinassantā vā ettha nipatanti sambhijjamānaṅgapaccaṅgāti vinipāto. Natthi ettha assādasaññaṃ ayoti nirayo.

Atha vā apāyaggahaṇena tiracchānayaṇiṃ dīpeti. Tiracchānayaṇi hi apāyo sugatito apētattā, na duggati mahesakkhānaṃ nāgarājādīnaṃ sambhavato.

Duggatiggahaṇena pettivisayaṃ dīpeti. So hi apāyo ceva duggati ca sugatito apētattā, dukkassa ca gatibhūtattā, na tu vinipāto asurasadisāṃ avinipatitattā petamahiddhikānaṃ vijjānānattā. Vinipātaggahaṇena asurakāyaṃ dīpeti. So hi yathāvuttenaṭṭhena “apāyo” ceva “duggati” ca sabbasampattisamussayehi vinipatitattā “vinipāto”ti ca vuccati. Nirayaggahaṇena avīciādikaṃ anekappakāraṃ nirayameva dīpeti. Upapajjatīti nibbattati.

Ānisaṃsakathā vuttavipariyāyena veditabbā. Ayaṃ pana viseso - sīlavāti samādānavasena sīlavā. Sīlasampannoti parisuddhaṃ paripuṇṇaṃ katvā sīlassa samādānena sīlasampanno. Bhogakkhandhanti bhogarāsīṃ. Sugatiṃ saggāṃ lokanti ettha sugatiggahaṇena manussagatipi saṅgayhati, saggaggahaṇena devagati eva. Tattha sundarā gati sugati, rūpādīhi visayehi suṭṭhu aggoti saggo, so sabbopi lujjanapalujjanaṭṭhena lokoti.

Pāṭaligāmiye upāsake bahudeva rattiṃ dhammiyā kathāyāti aññāyapi pālīmuttāya dhammakathāya ceva āvasathānumodanakathāya ca. Tadā hi bhagavā yasmā ajātasattunā tattha pāṭaliputtanagaraṃ māpentena aññesu

gāmanigamajanapadarājadhānīsu ye sīlācārasampannā kuṭumbikā, te ānetvā dhanadhaññagharavattukhettavattadhāni ceva parihārañca dāpetvā nivesiyanti. Tasmā pāṭaligāmiyā upāsakā ānisaṃsadassāvitāya visesato sīlagarukā sabbaguṇānañca sīlassa adhiṭṭhānabhāvato tesam paṭhamam sīlānisaṃse pakāsetvā tato param ākāsagaṅgam otārento viya, pathavojam ākaḍḍhanto viya, mahājambum matthake gahetvā cāleno viya, yojanikamadhukaṇḍam cakkayantena pīletvā madhurasam pāyamāno viya pāṭaligāmikānam upāsakānam hitasukhāvaham pakiṇṇakakatham kathento “āvāsadānam nāmetam gahapatayo mahantam puñṇam, tumhākam āvāso mayā paribhutto, bhikkhusaṅghena ca paribhutto, mayā ca bhikkhusaṅghena ca paribhutte pana dhammaratanenapi paribhuttoyeva hoti. Evaṃ tīhi ratanehi paribhutte aparimeyyo ca vipāko, apica āvāsadānasmiṃ dinne sabbadānam dinnameva hoti, bhūmatṭhakapaṇṇasālāya vā sākhamāṇḍapassa vā saṅgham uddissa katassa ānisaṃso paricchinditum na sakkā. Āvāsadānānubhāvena hi bhavē nibbattamānassapi sampīḷitagabbhavāso nāma na hoti, dvādasahattho ovarako viyassa mātukucchi asambādhova hoti”ti evam nānāyeyhi vicittam bahum dhammakatham kathetvā -

“Sītam uṇham paṭihanti, tato vālamigāni ca;
Sarīsape ca makase, sisire cāpi vuṭṭhiyo.

“Tato vātātapo ghorō, sañjāto paṭihañṇati;
Leṇatthañca sukhatthañca, jhāyituñca vipassitum.

“Vihāradānam saṅghassa, aggam buddhena vaṇṇitam;
Tasmā hi paṇḍito poso, sampassam atthamattano.

“Vihāre kāraye ramme, vāsayettha bahussute;
Tesam annañca pānañca, vatthasenāsanāni ca.

“Dadeyya ujubhūtesu, vippasannena cetasā;
Te tassa dhammam desenti, sabbadukkhāpanūdanam;
Yam so dhammam idhaññāya, parinibbāti anāsavo”ti. -

Evaṃ ayampi āvāsadāne ānisaṃsoti bahudeva rattiṃ atirekataram diyaḍḍhayāmam āvāsadānānisaṃsakatham kathesi. Tattha imā gāthā tāva saṅgham āruḷhā, pakiṇṇakadhammadesanā pana saṅgham nārohati. Sandassetvātiādini vuttatthāneva.

Abhikkantāti atikkantā dve yāmā gatā. Yassa dāni kālam maññathāti yassa gamanassa tumhe kālam maññatha, gamanakālo tumhākam, gacchathāti vuttam hoti. Kasmā pana bhagavā te uyyojesīti? Anukampāya. Tiyaṃmarattiñhi tattha nisīditvā vītināmentānam tesam sarīre ābādho uppajjeyyāti, bhikkhusaṅghepi ca vipabhātasayanānisajjāya okāso laddhum vaṭṭati, iti ubhayānukampāya uyyojesīti. Suññāgāranti pāṭiyekkam suññāgāram nāma tattha natthi. Tena kira gahapatayo tasseva āvasathāgārassa ekapasse paṭasāṇiyā parikkhipāpetvā kappiyamañcam paññāpetvā tattha kappiyapaccattharaṇam attharivā upari suvaṇṇarajatatārakāgandhamālādipaṭimaṇḍitam vitānam bandhitvā telappadīpam āropesum “appeva nāma satthā dhammāsanato vuṭṭhāya thokam vissamitukāmo idha nipajjeyya, evam no idaṃ āvasathāgāram bhagavatā catūhi iriyāpathehi paribhuttam dīgharattam hitāya sukhāya bhavissatī”ti. Satthāpi tadeva sandhāya

tattha saṅghāṭiṃ paññāpetvā sīhaseyyaṃ kappesi. Taṃ sandhāya vuttaṃ “suññāgāraṃ pāvisi”ti. Tattha pādadhovanaṭṭhānato paṭṭhāya yāva dhammāsanā agamāsi, ettake ṭhāne gamanaṃ nipphannaṃ. Dhammāsaṇaṃ patvā thokaṃ aṭṭhāsi, idaṃ tattha ṭhānaṃ. Bhagavā dve yāme dhammāsane nisīdi, ettake ṭhāne nisajjā nipphannā. Upāsake uyyojetvā dhammāsanato oruyha yathāvutte ṭhāne sīhaseyyaṃ kappesi. Evaṃ taṃ ṭhānaṃ bhagavatā catūhi iriyāpathehi paribhuttaṃ ahoṣīti.

Sunidhavassakārāti sunidho ca vassakāro ca dve brāhmaṇā. Magadhamahāmattāti magadharaṇṇo mahāamaccā, magadharatṭhe vā mahāmattā mahatiyā issariyamattāya samannāgatāti mahāmattā. Pāṭaligāme nagaraṃ māpentīti pāṭaligāmasaṅkhāte bhūmipadese nagaraṃ māpentī. Vajjīnaṃ paṭibhāyāti licchavirājūnaṃ āyamukhappacchindanattaṃ. Sahassasahassevāti ekekavaggavasena sahassaṃ sahassaṃ hutvā. Vatthūnīti gharavatthūni. Cittāni namanti nivesanāni māpetunti raṇṇo rājamahāmattānaṃ nivesanāni māpetuṃ vatthuvijjāpāṭhakānaṃ cittāni namanti. Te kira attano sippānubhāvena heṭṭhāpathaviyaṃ tiṃsahatthamatte ṭhāne “idha nāgaggāho, idha yakkhaggāho, idha bhūtaggāho, idha pāsāṇo vā khāṇuko vā atthi”ti jānanti. Te tadā sippaṃ jappetvā devatāhi saddhiṃ sammantayamānā viya māpentī.

Atha vā nesam sarīre devatā adhimuccitvā tattha tattha nivesanāni māpetuṃ cittaṃ nāmenti. Tā catūsu koṇesu khāṇuke koṭṭetvā vatthumhi gahitamatte paṭivigacchanti. Saddhakulānaṃ saddhā devatā tathā karonti, assaddhakulānaṃ assaddhā devatā. Kimkāraṇā? Saddhānaṃhi evaṃ hoti “idha manussā nivesanaṃ māpentā paṭhamam bhikkhusaṅghaṃ nisīdāpetvā maṅgalaṃ vadāpessanti, atha mayaṃ sīlavantānaṃ dassanaṃ dhammakathaṃ pañhavissajjanaṃ anumodanaṃ sotuṃ labhissāma, manussā ca dānaṃ datvā amhākaṃ pattiṃ dassanti”ti. Assaddhā devatāpi “attano icchānurūpaṃ tesam paṭipattiṃ passituṃ, kathaṃca sotuṃ labhissāmā”ti tathā karonti.

Tāvatiṃsehīti yathā hi ekasmiṃ kule ekaṃ paṇḍitamanussaṃ, ekasmiṃca vihāre ekaṃ bahussutaṃ bhikkhuṃ upādāya “asukakule manussā paṇḍitā, asukavihāre bhikkhū bahussutā”ti saddo abbhuggacchati, evameva sakkaṃ devarājānaṃ, vissakammaṃca devaputtaṃ upādāya “tāvatiṃsā paṇḍitā”ti saddo abbhuggato. Tenāha “tāvatiṃsehī”ti. Seyyathāpītiadinā devehi tāvatiṃsehi saddhiṃ mantetvā viya sunidhavassakārā nagaraṃ māpentīti dasseti.

Yāvatā, ānanda, ariyaṃ āyatananti yattakaṃ ariyamanussānaṃ osaraṇaṭṭhānaṃ nāma atthi. Yāvatā vaṇippathoti yattakaṃ vāṇijānaṃ āhaṭabhaṇḍassa rāsivasena kayavikkayaṭṭhānaṃ nāma, vāṇijānaṃ vasanaṭṭhānaṃ vā atthi. Idaṃ agganagaranti tesam ariyāyatanavaṇippathānaṃ idaṃ nagaraṃ aggaṃ bhavissati jeṭṭhakaṃ pāmokkhaṃ. Puṭabhedananti bhaṇḍapuṭabhedanaṭṭhānaṃ, bhaṇḍabhaṇḍikānaṃ mocanaṭṭhānanti vuttaṃ hoti. Sakalajambudīpe aladdhabhaṇḍampi hi idheva labhissanti, aññattha vikkayaṃ agacchantāpi idheva vikkayaṃ gacchissanti, tasmā idheva puṭaṃ bhindissantīti attho. Āyānampi hi catūsu dvāresu cattāri, sabhāyaṃ ekanti evaṃ divase divase pañcasatasahassāni tattha uṭṭhahissanti. Tāni sabhāvāni āyānīti dasseti.

Aggito vātiādīsu samuccayattho vāsaddo, agginā ca udakena ca mithubhedena ca nassissatīti attho. Tassa hi eko koṭṭhāso agginā nassissati, nibbāpetuṃ na sakkhissanti, ekaṃ koṭṭhāsaṃ gaṅgā gahetvā gamissati, eko iminā akathitaṃ

amussa, amunā akathitaṃ imassa vadantānaṃ piṣuṇavācānaṃ vasena bhinnānaṃ manussānaṃ aññamaññabhedena vinassissati. Evaṃ vatvā bhagavā paccūsakāle gaṅgātīraṃ gantvā katamukhadhovano bhikkhācāvelaṃ āgamayamāno nisīdi.

Sunidhavassakārāpi “amhākaṃ rājā samaṇassa gotamassa upatṭhāko, so amhe upagate pucchissati ‘satthā kira pāṭaligāmaṃ agamāsi, kiṃ tassa santikaṃ upasaṅkamittha, na upasaṅkamitthā’ti. ‘Upasaṅkamimhā’ti ca vutte ‘nimantayittha, na nimantayitthā’ti pucchissati. ‘Na nimantayimhā’ti ca vutte amhākaṃ dosaṃ āropetvā niggaṇhissati, idaṇcāpi mayaṃ akataṭṭhāne nagaraṃ māpema, samaṇassa kho pana gotamassa gatagataṭṭhāne kālakaṇṇisattā paṭikkamanti, taṃ mayaṃ nagaramaṅgalaṃ vācāpessāmā’ti cintetvā satthāraṃ upasaṅkamitvā nimantayimṣu. Tena vuttaṃ - “atha kho sunidhavassakārā’tiādi.

Pubbaṇhasamayanti pubbaṇhe kāle. Nivāsetvāti gāmapavesananīhārena nivāsaṇaṃ nivāsetvā kāyabandhanaṃ bandhitvā. Pattacīvaramādāyāti cīvaraṃ pārūpitvā pattaṃ hatthena gahetvā.

Sīlavantetthāti sīlavanto ettha attano vasanaṭṭhāne. Saññateti kāyavācācittēhi saññate. Tāsaṃ dakkhiṇamādiseti saṅghassa dinne cattāro paccaye tāsaṃ gharadevatānaṃ ādiseyya pattiṃ dadeyya. Pūjitā pūjayantīti “ime manussā amhākaṃ ñātakāpi na honti, evampi no pattiṃ denti’ti ārakkhaṃ susaṃvihitaṃ karonti suṭṭhu ārakkhaṃ karonti. Mānitā mānayanantīti kālānukālaṃ balikammakaraṇena mānitā “ete manussā amhākaṃ ñātakāpi na honti, tathāpi catupañcachamāsantaraṃ no balikammaṃ karonti’ti mānenti uppannaparissayaṃ haranti. Tato nanti tato taṃ paṇḍitajātikaṃ purisaṃ. Orasanti ure ṭhapetvā vaḍḍhitaṃ, yathā mātā orasaṃ puttaṃ anukampati, uppannaparissayaharaṇatthamevassa yathā vāyamati, evaṃ anukampantīti attho. Bhadrāni passatīti sundarāni passati.

Anumoditvāti tehi tadā pasutapuññaṃ anumodanavasena tesāṃ dhammakathaṃ katvā. Sunidhavassakārāpi “yā tattha devatā āsum, tāsaṃ dakkhiṇamādiseti’ti bhagavato vacanaṃ sutvā devatānaṃ pattiṃ adamsu. Taṃ gotamadvāraṃ nāma ahoṣīti tassa nagarassa yena dvārena bhagavā nikkhami, taṃ gotamadvāraṃ nāma ahoṣi. Gaṅgāya pana uttaraṇatthaṃ anotiṇṇattā gotamatitthaṃ nāma nāhoṣi. Pūrāti puṇṇā. Samatittikāti taṭṭasaṃ udakassa tittā bharitā. Kākaṇṇiyāti tīre ṭhitakākehi pātuṃ sakkuṇeyyaudakā. Dvīhipi padehi ubhatokūlasaṃ paripuṇṇabhāvameva dasseti. Uḷumpanti pāragamanatthāya dārūni saṅghāṭetvā āṇiyo koṭṭetvā kataṃ. Kullanti veḷudaṇḍādiṃ valliādīhi bandhitvā kataṃ.

Etamatthaṃ viditvāti etaṃ mahājanassa gaṅgodakamattassapi kevalaṃ taritūṃ asamatthataṃ, attano pana bhikkhusaṅghassa ca atigambhīravitthataṃ saṃsāramahaṇṇavaṃ taritvā ṭhitabhāvañca sabbākārato viditvā tadatthaparidīpanaṃ imaṃ udānaṃ udānesi.

Tattha aṇṇavanti sabbantimena paricchedena yojanamattaṃ gambhīrassa ca vitthataṃ ca udakaṭṭhānassetāṃ adhivacanaṃ. Saranti saritvā gamanato idha nadī adhippetā. Idaṃ vuttaṃ hoti - ye gambhīravitthataṃ saṃsāraṇṇavaṃ taṇhāsaritañca taranti, te ariyamaggasaṅkhātāṃ setuṃ katvāna visajja pallalāni anāmasitvā udakabharitāni ninnaṭṭhānāni, ayaṃ pana idaṃ appamattakaṃ udakaṃ taritukāmo kullañhi jano pabandhati kullaṃ bandhituṃ āyasaṃ āpajjati. Tiṇṇā medhāvino janāti ariyamaggañāṇasaṅkhātāya medhāya samannāgatattā medhāvino buddhā ca

buddhasāvaka ca vinā eva kullena tiṇṇā paratīre patiṭṭhitāti.

Chaṭṭhasuttavaṇṇanā niṭṭhitā.

7. Dvidhāpathasuttavaṇṇanā

77. Sattame addhānamaggapaṭipannoti addhānasaṅkhātā dīghamaggaṃ paṭipanno gacchanto hoti. Nāgasamālenāti evaṃnāmakena therena. Pacchāsamaṇenāti ayaṃ tadā bhagavato upaṭṭhāko ahosi. Tena naṃ pacchāsamaṇaṃ katvā maggaṃ paṭipajji. Bhagavato hi paṭhamabodhiyaṃ vīsativassāni anibaddhā upaṭṭhākā ahesuṃ, tato paraṃ yāva parinibbānā pañcavīsativassāni āyasmā ānando chāyāva upaṭṭhāsi. Ayaṃ pana anibaddhupaṭṭhākakālo. Tena vuttaṃ - “āyasmatā nāgasamālena pacchāsamaṇenā”ti. Dvidhāpathanti dvidhābhūtaṃ maggaṃ. “Dvedhāpatha”ntipi paṭhanti āyasmā nāgasamālo attanā pubbe tattha kataparicayattā ujubhāvañcassa sandhāya vadati “ayaṃ, bhante bhagavā, pantho”ti.

Bhagavā pana tadā tassa saparissayabhāvaṃ ñatvā tato aññaṃ maggaṃ gantukāmo “ayaṃ, nāgasamālo, pantho”ti āha. “Saparissayo”ti ca vutte asaddahitvā “bhagavā na tattha parissayo”ti vadeyya, tadassa dīgharattaṃ ahitāya dukkhāyāti “saparissayo”ti na kathesi. Tikkhattuṃ “ayaṃ pantho, iminā gacchāmā”ti vatvā catutthavāre “na bhagavā iminā maggena gantuṃ icchatī, ayameva ca ujumaggo, handāhaṃ bhagavato pattacīvaraṃ datvā iminā maggena gamissāmī”ti cintetvā satthu pattacīvaraṃ dātuṃ asakkonto bhūmiyaṃ ṭhapetvā paccupaṭṭhitena dukkhasaṃvattanikena kammunā codiyamāno bhagavato vacanaṃ anādiyitvāva pakkāmi. Tena vuttaṃ - “atha kho āyasmā nāgasamālo bhagavato pattacīvaraṃ tattheva chamāyaṃ nikkhipitvā pakkāmī”ti. Tattha bhagavato pattacīvaranti attano hatthagataṃ bhagavato pattacīvaraṃ. Tatthevāti tasmīṃyeva magge chamāyaṃ pathaviyaṃ nikkhipitvā pakkāmi. Idaṃ vo bhagavā pattacīvaraṃ, sace icchatha, gaṇhatha, yadi attanā icchitamaggaṃyeva gantukāmatthāti adhippāyo. Bhagavāpi attano pattacīvaraṃ sayameva gahetvā yathādhippetaṃ maggaṃ paṭipajji.

Antarāmagge corā nikkhamitvāti tadā kira pañcasatā purisā luddā lohitapāṇino rājāparādhino hutvā araṇñaṃ pavisitvā corikāya jīvikaṃ kappentā “pāripanthikabhāvena raṇṇo āyapathaṃ pacchindissāmā”ti maggasaṃpe araṇṇe tiṭṭhanti. Te therāṃ tena maggena gacchantāṃ disvā “ayaṃ samaṇo iminā maggena āgacchati, avaḷaṇṇitabbaṃ maggaṃ vaḷaṇṇeti, amhākaṃ atthibhāvaṃ na jānāti, handa naṃ jānāpessāmā”ti kujjhitvā gahanaṭṭhānato vegena nikkhamitvā sahasā therāṃ bhūmiyaṃ pātetvā hatthapādehi koṭṭetvā mattikāpattañcassa bhinditvā cīvaraṃ khaṇḍākhaṇḍikaṃ chinditvā pabbajitattā “taṃ na hanāma, ito paṭṭhāya imassa maggassa parissayabhāvaṃ jānāhi”ti vissajjesuṃ. Tena vuttaṃ - “atha kho āyasmato...pe... vipphālesu”nti.

Bhagavāpi “ayaṃ tena maggena gato corehi bādhitō maṃ pariyesitvā idāneva āgamiṣsatī”ti ñatvā thokaṃ gantvā maggā okkamma aññatarasmīṃ rukkhamaṇe nisīdi. Āyasmāpi kho nāgasamālo paccāgantvā satthārā gatamaggameva gahetvā gacchanto tasmīṃ rukkhamaṇe bhagavantaṃ passitvā upasaṅkamitvā vanditvā taṃ pavattiṃ sabbaṃ ārocesi. Tena vuttaṃ - “atha kho āyasmā nāgasamālo...pe... saṅghāṭiñca vipphālesu”nti.

Etamattham viditvāti etaṃ āyasmato nāgasamālassa attano vacanam anādiyitvā akhemantamaggagamanam, attano ca khemantamaggagamanam viditvā tadatthadīpanam imaṃ udānam udānesi.

Tattha saddhiṃ caranti saha caranto. Ekato vasanti idaṃ tasseva vevacanam, saha vasantoti attho. Misso aññajanena vedagūti veditabbaṭṭhena vedasaṅkhātena catusaccaariyamaggaññāna gatattā adhigatattā, vedassa vā sakalassa ñeyyassa pāraṃ gatattā vedagū. Attano hitāhitam na jānātīti añño, avidvā bāloti attho. Tena aññena janena misso sahacaraṇamattena misso. Vidvā pajahāti pāpakanti tena vedagūbhāvena vidvā jānanto pāpakam abhaddakam attano dukkhāvaham pajahāti, pāpakam vā akalyāṇapuggalam pajahāti. Yathā kiṃ? Koṇco khīrapakova ninnaganti yathā koṇcasakuṇo udakamissite khīre upanīte vinā toyam khīramattasseva pivanato khīrapako ninnatṭhānagamanena ninnagasaṅkhātam udakam pajahāti vajjeti, evaṃ paṇḍito kira duppaññapuggalehi tṭhānanisajjādīsu sahabhūtopi ācārena te pajahāti, na kadācīpi sammisso hoti.

Sattamasuttavaṇṇanā niṭṭhitā.

8. Visākhāsuttavaṇṇanā

78. Atṭhame visākhāya migāramātuyā nattā kālaṅkatā hotīti visākhāya mahāupāsikāya puttassa dhītā kumārikā kālaṅkatā hoti. Sā kira vattasampannā sāsane abhippasannā mahāupāsikāya gehaṃ pavitṭhānam bhikkhūnam bhikkhunīnañca attanā kātabbaveyyāvaccam purebhattam pacchābhattaṇca appamattā akāsi, attano pitāmahiyā cittānukūlam paṭipajji. Tena visākhā gehato bahi gacchantī sabbam tassāyeva bhāram katvā gacchati, rūpena ca dassanīyā pāsādikā, iti sā tassā visesato piyā manāpā ahosi. Sā rogābhībūtā kālamakāsi. Tena vuttam - “tena kho pana samayena visākhāya migāramātuyā nattā kālaṅkatā hoti piyā manāpā”ti. Atha mahāupāsikā tassā maraṇena sokaṃ sandhāretum asakkontī dukkhī dummanā sarīranikkhepaṃ kāretvā “api nāma satthu santikaṃ gatakāle cittassādam labheyya”nti bhagavantaṃ upasaṅkami. Tena vuttam - “atha kho visākhā migāramātā”tiādi. Tattha divā divassāti divasassāpi divā, majjhanhike kāleti attho.

Bhagavā visākhāya vaṭṭābhiraṭṭam jānanto upāyena sokatanukaraṇattham “iccheyyāsi tvaṃ visākhe”tiādimāha. Tattha yāvatikāti yattakā. Tadā kira satta janakoṭiyo sāvattiyaṃ paṭivasanti. Taṃ sandhāya bhagavā “kīvabahukā pana visākhe sāvattiyaṃ manussā devasikaṃ kalam karontī”ti pucchi. Visākhā “dasapi, bhante”tiādimāha. Tattha tīṇīti tayo. Ayameva vā pāṭho. Avivittāti asuññā.

Atha bhagavā attano adhippāyaṃ pakāsento “api nu tvaṃ kadāci karahaci anallavatthā vā bhavēyyāsi anallakesā vā”ti āha. Nanu evaṃ sante tayā sabbakālam sokābhībūtāya matānam puttādīnam amaṅgalūpacārasena udakorohaṇena allavatthāya allakesāya eva bhavitabbanti dasseti. Taṃ sutvā upāsikā saṃvegajātā “no hetam, bhante”ti paṭikkhipitvā piyavatthum vipphaṇṇasārato attano cittassa nivattabhāvaṃ satthu ārocentī “alam me, bhante, tāvabahuhehi puttehi ca nattārehi cā”ti āha.

Athassā bhagavā “dukkham nāmetam piyavatthunimittam, yattakāni piyavatthūni, tattakāni dukkhāni. Tasmā sukhakāmena dukkhappaṭikūlena sabbaso piyavatthuto cittaṃ vivecetabba”nti dhammaṃ desento “yesam kho visākhe satam piyāni, satam tesam dukkhāni”tiādimāha. Tattha satam piyānīti satam piyāyitabbavatthūni. “Satam

piya’’ntipi keci paṭhanti. Ettha ca yasmā ekato paṭṭhāya yāva dasa, tāva saṅkhyā saṅkhyeyyappadhānā, tasmā “yesaṃ dasa piyāni, dasa tesam dukkhāni’’tiādinā pāḷi āgatā. Keci pana “yesaṃ dasa piyānaṃ, dasa nesaṃ dukkhāna’’ntiādinā paṭhanti, taṃ na sundaraṃ. Yasmā pana vīsati to paṭṭhāya yāva sataṃ, tāva saṅkhyā saṅkhyeyyappadhānāva, tasmā tatthāpi saṅkhyeyyappadhānatameva gahetvā “yesaṃ kho visāke sataṃ piyāni, sataṃ tesam dukkhāni’’tiādinā pāḷi āgatā. Sabbesampi ca “yesaṃ ekaṃ piyaṃ, ekaṃ tesam dukkha’’nti pāṭho, na pana dukkhassāti. Etasmiṃhi pakkhe ekarasā ekajjhāsaya ca bhagavato desanā hoti. Tasmā yathāvuttanayāva pāḷi veditabbā.

Etamatthaṃ viditvā sokaparidevādikaṃ cetasikaṃ kāyikañca dukkhaṃ piyavatthunimittaṃ piyavatthumhi sati hoti, asati na hotīti etamatthaṃ sabbākārato jānitvā tadatthaparidīpanaṃ imaṃ udānaṃ udānesi.

Tassattho - ñātibhogarogasīladiṭṭhi byasanehi phuṭṭhassa anto nijjhāyantassa bālassa cittasantāpalakkhaṇā ye keci mudumajjhādibhedena yādisā tādisā sokā vā tehiyeva phuṭṭhassa sokuddehakasamuṭṭhāpitavacīvippalāpalakkhaṇā paridevitā vā anīṭṭhaphoṭṭhabbapaṭihatakāyassa kāyapīḷanalakkhaṇā dukkhā vā tathā avuttatthassa vikappanatthena vāsaddena gahitā domanassūpāyāsādayo vā nissayabhedenā ca anekarūpā nānāvidhā imasmiṃ sattaloke dissanti upalabbhanti, sabbepi ete piyaṃ piyajātikaṃ sattaṃ saṅkhārāñca paṭicca nissāya āgamma paccayaṃ katvā pabhavanti nibbattanti. Tasmīṃ pana yathāvutte piyavatthumhi piye asante piyabhāvakare chandarāge pahīne na kadācīpi ete bhavanti. Vuttañhetam - “piyato jāyatī soko...pe... pemato jāyatī soko’’ti ca ādi. Tathā “piyappabhūtā kalahā vivādā, paridevasokā sahamaccharehī’’ti ca ādi. Ettha ca “paridevitā vā dukkhā vā’’ti līngavipallāsena vuttaṃ, “paridevitāni vā dukkhāni vā’’ti vattabbe vibhattilopo vā katoti veditabbo.

Tasmā hi te sukhino vītasokāti yasmā piyappabhūtā sokādayo yesaṃ natthi, tasmā te eva sukhino vītasokā nāma. Ke pana te? Yesaṃ piyaṃ natthi kuhiñci loke yesaṃ ariyānaṃ sabbaso vītarāgattā katthacīpi sattaloke saṅkhāraloke ca piyaṃ piyabhāvo “putto’’ti vā “bhātā’’ti vā “bhaginī’’ti vā “bhariyā’’ti vā piyaṃ piyāyanaṃ piyabhāvo natthi, saṅkhāralokepi “etaṃ mama santakaṃ, imināhaṃ imaṃ nāma sukhaṃ labhāmi labhissāmi’’ti piyaṃ piyāyanaṃ piyabhāvo natthi. Tasmā asokaṃ virajaṃ patthayāno, piyaṃ na kayirātha kuhiñci loketi yasmā ca sukhino nāma vītasokā, vītasokattāva katthacīpi visaye piyabhāvo natthi, tasmā attano yathāvuttasokābhāvena ca asokaṃ asokabhāvaṃ rāgarajādivigamanena virajaṃ virajabhāvaṃ arahattaṃ, sokassa rāgarajādīnañca abhāvahetubhāvato vā “asokaṃ viraja’’nti laddhanāmaṃ nibbānaṃ patthayāno kattukamyatākusalacchandassa vasena chandajāto katthaci loke rūpādīdhamme antamaso samathavipassanādharmepi piyaṃ piyabhāvaṃ viyāyanaṃ na kayirātha na uppādeyya. Vuttañhetam - “dhammāpi vo, bhikkhave, pahātabbā, pageva adhammā’’ti.

Aṭṭhamasuttavaṇṇanā niṭṭhitā.

9. Paṭhamadabbasuttavaṇṇanā

79. Navame āyasmāti piyavacanaṃ. Dabboti tassa therassa nāmaṃ. Mallaputtoti mallarājassa putto. So hi āyasmā padumuttarassa bhagavato pādamūle katābhinihāro kappasatasahassaṃ upacitapuññaśaṅcayo amhākaṃ bhagavato kāle mallarājassa devikā kucchiyaṃ nibbatto katādhikārattā jātiyā sattavassikakāleyeva mātāpitaro upasaṅkamitvā pabbajjaṃ yāci. Te ca “pabbajitvāpi ācāraṃ tāva sikkhatu, sace taṃ nābhiraṃmissati, idheva āgamissati”ti anujāṇiṃsu. So satthāraṃ upasaṅkamitvā pabbajjaṃ yāci. Satthāpissa upanissayasampattiṃ oloketvā pabbajjaṃ anujāni. Tassa pabbajjāsamaye dinnaovādena bhavattayaṃ ādittaṃ viya upaṭṭhāsi. So vipassanaṃ paṭṭhapetvā khuraggeyeva arahattaṃ pāpuṇi. Yaṃkiñci sāvakena pattaḃbaṃ, “tisso vijjā catasso paṭisambhidā chaḷabhiññā nava lokuttaradhammā”ti evamādikaṃ sabbaṃ adhigantvā asītiyā mahāsāvakesu abbhantaro ahosi. Vuttañhetam tena āyasmatā -

“Mayā kho jātiyā sattavassena arahattaṃ sacchikataṃ, yaṃkiñci sāvakena pattaḃbaṃ, sabbaṃ taṃ anuppattaṃ mayā”tiādi.

Yena bhagavā tenupasaṅkamīti so kirāyasmā ekadivasam rājagahe piṇḍāya caritvā pacchābhattaṃ piṇḍapātappaṭikkanto bhagavato vattaṃ dassetvā divāṭṭhānaṃ gantvā udakakumbhato udakaṃ gahetvā pāde pakkhāletvā gattāni sītiṃ katvā cammakkaṇḍaṃ paññāpetvā nisinno kālaparicchedaṃ katvā samāpattiṃ samāpajji. Athāyasmā yathākālaparicchedaṃ samāpattito vuṭṭhahitvā attano āyusaṅkhāre olokesi. Tassa te parikkhīṇā katipayamuhuttikā upaṭṭhahiṃsu. So cintesi - “na kho metaṃ patirūpaṃ, yamaṃ satthu anārocetvā sabrahmacārīhi ca avidito idha yathānisinnova parinibbāyissāmi. Yaṃnūnāhaṃ satthāraṃ upasaṅkamitvā parinibbānaṃ anujānāpetvā satthu vattaṃ dassetvā sāsanassa niyyānikabhāvadassanattaṃ mayhaṃ iddhānubhāvaṃ vibhāvento ākāse nisīditvā tejodhātuṃ samāpajjitvā parinibbāyeyyaṃ. Evaṃ sante ye mayi assaddhā appasannā, tesampi pasādo uppajjissati, tadassa tesam dīgharattaṃ hitāya sukhāyā”ti. Evañca so āyasmā cintetvā bhagavantaṃ upasaṅkamitvā sabbaṃ taṃ tatheva akāsi. Tena vuttaṃ - “atha kho āyasmā dabbo mallaputto yena bhagavā tenupasaṅkamī”tiādi.

Tattha parinibbānakālo meti “bhagavā mayhaṃ anupādisesāya nibbānadhātuyā parinibbānakālo upaṭṭhito, tamahaṃ bhagavato ārocetvā parinibbāyitukāmomhī”ti dasseti. Keci panāhu “na tāva thero jiṇṇo, na ca gilāno, parinibbānāya ca satthāraṃ āpucchati, kiṃ tattha kāraṇaṃ? ‘Mettiyabhūmajakā bhikkhū pubbe maṃ amūlakena pārājikena anuddhammesuṃ, tasmīṃ adhikaraṇe vūpasantepi akkosantiyeva. Tesam saddahitvā aññepi puthujjanā mayi agāraṃ paribhavañca karonti. Imañca dukkhabhāraṃ niratthakaṃ vahitvā kiṃ payojanaṃ, tasmāhaṃ idāneva parinibbāyissāmi”ti sannitṭhānaṃ katvā satthāraṃ āpucchī”ti. Taṃ akāraṇaṃ. Na hi khīṇāsavā aparikkhīṇe āyusaṅkhāre paresaṃ upavādādibhayena parinibbānāya cetenti ghaṭayanti vāyamanti, na ca paresaṃ pasamsādi hetu ciraṃ tiṭṭhanti, atha kho saraseneva attano āyusaṅkhāraṃ parikkhayaṃ āgamenti. Yathāha -

“Nābhikaṅkhāmi maraṇaṃ, nābhikaṅkhāmi jīvitaṃ;
Kālañca paṭikaṅkhāmi, nibbisaṃ bhatako yathā”ti. -

Bhagavāpissa āyusaṅkhāraṃ oloketvā parikkhīṇabhāvaṃ ñatvā “yassadāni tvaṃ, dabba, kālaṃ maññasī”ti āha.

Vehāsaṃ abbhuggantvāti ākāsaṃ abhiuggantvā, vehāsaṃ gantvāti attho. Abhisaddayogena hi idaṃ upayogavacanaṃ, attho pana bhummasena veditabbo. Vehāsaṃ abbhuggantvā kiṃ akāsīti āha - “ākāse antalikkhe pallaṅkena nisīditvā”tiādi. Tattha tejodhātuṃ samāpajjitvāti tejokasiṇacatutthajjhānasamāpattiṃ samāpajjitvā. Thero hi tadā bhagavantaṃ vanditvā tikkhattuṃ padakkhiṇaṃ katvā ekamantaṃ t̥hito “bhagavā kappasatasahassaṃ tumhehi saddhiṃ tattha tattha vasanto puññāni karonto imamevatthaṃ sandhāya akāsiṃ, svāyamattho ajja matthakaṃ patto, idaṃ pacchimadassana”nti āha. Ye tattha puthujjanabhikkhū sotāpannasakadāgāmino ca, tesu ekaccānaṃ mahantaṃ kāruṇṇaṃ ahosi, ekacce ārodanappattā ahesuṃ. Athassa bhagavā cittācāraṃ ñatvā “tena hi, dabba, mayhaṃ bhikkhusaṅghassa ca iddhipāṭihāriyaṃ dassehī”ti āha. Tāvadeva sabbo bhikkhusaṅgho sannipati. Athāyasmā dabbo “ekopi hutvā bahudhā hotī”tiādinā nayena āgatāni sāvakasādhāraṇāni sabbāni pāṭihāriyāni dassetvā puna ca bhagavantaṃ vanditvā ākāsaṃ abbhuggantvā ākāse pathaviṃ nimminitvā tattha pallaṅkena nisinno tejokasiṇasamāpattiyā parikammaṃ katvā samāpattiṃ samāpajjitvā vuṭṭhāya sarīraṃ āvajjitvā puna samāpattiṃ samāpajjitvā sarīrajhāpanatejodhātuṃ adhiṭṭhahitvā parinibbāyi. Saha adhiṭṭhānena sabbo kāyo agginā āditto ahosi. Khaṇeneva ca so aggi kappavutṭhānaggi viya aṇumattampi saṅkhāragataṃ masimattampi tattha kiñci anavasesento adhiṭṭhānabalena jhāpetvā nibbāyi. Tena vuttaṃ - “atha kho āyasmā dabbo mallaputto”tiādi. Tattha vuṭṭhahitvā parinibbāyīti iddhicittato vuṭṭhahitvā bhavaṅgacittena parinibbāyi.

Jhāyamānassāti jāliyamānassa. Ḍayhamānassāti tasseva vevacanaṃ. Atha vā jhāyamānassāti jālāpavattikkhaṇaṃ sandhāya vuttaṃ, ḍayhamānassāti vītaccitaṅgārakkhaṇaṃ. Chārikāti bhasmaṃ. Masīti kajjalaṃ. Na paññāyitthāti na passittha, adhiṭṭhānabalena sabbaṃ khaṇeneva antaradhāyitthāti attho. Kasmā pana thero uttarimanussadhammaṃ iddhipāṭihāriyaṃ dassesi, nanu bhagavatā iddhipāṭihāriyakaraṇaṃ paṭikkhittanti? Na codetabbametaṃ gihīnaṃ sammukhā pāṭihāriyakaraṇassa paṭikkhittattā. Tañca kho vikubbanavasena, na panevaṃ adhiṭṭhānavasena. Ayaṃ panāyasmā dhammasāminā āṇattova pāṭihāriyaṃ dassesi.

Etamatthaṃ viditvāti etaṃ āyasmato dabbassa mallaputtassa anupādāparinibbānaṃ sabbākārato viditvā tadatthaparidīpanaṃ imaṃ udānaṃ udānesi.

Tattha abhedi kāyoti sabbo bhūtopādāyapabhedo catusantirūpakāyo bhijji, anavasesato ḍayhi, antaradhāyi, anuppattidhammataṃ āpajji. Nirodhi saññāti rūpāyatanādigocarātāya rūpasaññādibhedā sabbāpi saññā appaṭisandhikena nirodhena nirujjhi. Vedanā sītibhaviṃsu sabbāti vipākavedanā kiriyavedanāti sabbāpi vedanā appaṭisandhikanirodhena niruddhattā aṇumattampi vedanādarathassa abhāvato sītibhūtā ahesuṃ, kusalākusalavedanā pana arahattaphalakkhaṇeveya nirodhaṃ gatā. “Sītiraḥiṃsū”tipi paṭhanti, santā niruddhā ahesunti attho. Vūpasamiṃsu saṅkhārāti vipākakiriyappabhedā sabbepi phassādayo saṅkhārakkhandhadhammā appaṭisandhikanirodheneva niruddhattā visesena upasamiṃsu. Viññāṇaṃ atthamāgamāti viññāṇampi vipākakiriyappabhedam sabbam appaṭisandhikanirodheneva atthaṃ vināsaṃ upacchedam agamā agacchi.

Iti bhagavā āyasmato dabbassa mallaputtassa pañcannampi khandhānaṃ pubbeyeveva kilesābhisaṅkhārūpādānassa anavasesato niruddhattā anupādāno viya jātavedo appaṭisandhikanirodhena niruddhabhāvaṃ nissāya pīṭivegavissaṭṭhaṃ udānaṃ udānesīti.

10. Dutiyadabbasuttavaṇṇanā

80. Dasame tatra kho bhagavā bhikkhū āmantesīti bhagavā rājagahe yathābhirantaṃ viharitvā janapadacārikaṃ caranto anukkamena sāvatthiṃ patvā jetavane viharantoyeva yesaṃ bhikkhūnaṃ āyasmato dabbassa mallaputtassa parinibbānaṃ apaccakkhaṃ, tesāṃ taṃ paccakkhaṃ katvā dassetuṃ, yepi ca mettiyabhūmajakehi katena abhūtena abbhācikkhaṇena there gāvarahitā puthujjanā, tesāṃ there bahumānuppādanatthañca āmantesi. Tattha tatrāti vacanasaññāpane nipātamattaṃ. Khoti avadhāraṇe. Tesu “tatrā”ti iminā “bhagavā bhikkhū āmantesī”ti etesaṃ padānaṃ vuccamānatamyeva joteti. “Kho”ti pana iminā āmantesiyeva, nāssa āmantane koci antarāyo ahoṣīti imamatthaṃ dasseti. Atha vā tatrāti tasmīṃ ārāme. Khoti vacanālaṅkāre nipāto. Āmantesīti abhāsi. Kasmā pana bhagavā bhikkhūyeva āmantesīti? Jeṭṭhattā seṭṭhattā āsannattā sabbakālaṃ sannihitattā dhammadesanāya visesato bhājanabhūtattā ca.

Bhikkhavoti tesāṃ āmantanākāradassanaṃ. Bhadanteti āmantitānaṃ bhikkhūnaṃ gāravena satthu paṭivacanadānaṃ. Tattha “bhikkhavo”ti vadanto bhagavā te bhikkhū ālapati. “Bhadante”ti vadantā te paccālapanti. Apica “bhikkhavo”ti iminā karuṇāvipphārasommahadayanissitapubbaṅgamaṃ vacanena te bhikkhū kammaṭṭhānamanasikāradhammapaccavekkhaṇādito nivattetvā attano mukhābhimukhe karoti. “Bhadante”ti iminā satthari ādarabahumānagāravādīpanavacanena te bhikkhū attano sussūsaṃ ovādappaṭiggahagāravabhāvañca paṭivedenti. Bhagavato paccassosunti te bhikkhū bhagavato vacanaṃ patiassosum sotaṃ kāmataṃ janesum. Etadavocāti bhagavā etaṃ idāni vakkhamānaṃ sakalaṃ suttaṃ abhāsi. Dabbassa, bhikkhave, mallaputtassātiādi anantarasutte vuttatthameva. Etamatthantiādisupi apubbaṃ natthi, anantarasutte vuttanayeneva veditabbaṃ.

Gāthāsu pana ayoghanahatassāti ayo haññati etenāti ayoghanaṃ, kammārānaṃ ayokūṭaṃ ayomuṭṭhi ca. Tena ayoghanena hatassa pahatassa. Keci pana “ayoghanahatassāti ghanaayopiṇḍaṃ hatassā”ti atthaṃ vadanti. Eva-saddo cettha nipātamattaṃ. Jalato jātavedasoti jhāyamānassa aggissa. Anādare etaṃ sāmivacanaṃ. Anupubbūpasantassāti anukkamena upasantassa vijjhātassa niruddhassa. Yathā na ñāyate gatīti yathā tassa gati na ñāyati. Idaṃ vuttaṃ hoti - ayomuṭṭhikūṭādinā mahatā ayoghanena hatassa saṃhatassa, kaṃsabhājanādīgatassa vā jalamānassa aggissa, tathā uppannassa vā saddassa anukkamena upasantassa suvūpasantassa dasasu disāsu na katthaci gati paññāyati paccayanīrodhena appaṭisandhikaniruddhattā.

Evaṃ sammāvimuttānanti evaṃ sammā hetunā ñāyena tadaṅgavikkhambhanavimuttipubbaṅgamaṃ ariyamaggena catūhipi upādānehi āsavehi ca vimuttattā sammā vimuttānaṃ, tato eva kāmabandhasaṅkhātāṃ kāmoghaṃ bhavoghādibhedāṃ avasiṭṭhaṃ oghaṃ taritvā tṭhitattā kāmabandhoghatāriṇaṃ suṭṭhu paṭipassambhitasabbakilesavipphanditattā kilesābhisaṅkhārāvātehi ca akampaṇīyatāya acalaṃ anupādisesanibbānasaṅkhātāṃ sabbasaṅkhārūpasamaṃ sukhaṃ pattānaṃ adhigatānaṃ khīṇāsavānaṃ gati

devamanussādibhedāsu gatīsu ayaṃ nāmāti paññapetabbatāya abhāvattā
paññāpetuṃ natthi na upalabbhati, yathāvuttajātavedo viya apaññattikabhāvameva
hi so gatoti attho.

Dasamasuttavaṇṇanā niṭṭhitā.

Niṭṭhitā ca pāṭaligāmiyavaggavaṇṇanā.

Nigamanakathā

Ettāvatā ca -

Suvimuttabhavādāno, devadānavamānito;
Pacchinnataṇhāsantāno, pītisaṃvegadīpano.

Saddhammadānanirato, upādānakkhayāvaho;
Tattha tattha udāne ye, udānesi vināyako.

Te sabbe ekato katvā, āropentehi saṅgahaṃ;
Udānamīti saṅgītaṃ, dhammasaṅgāhakehi yaṃ.

Tassa atthaṃ pakāsetuṃ, porāṇaṭṭhakathānayaṃ;
Nissāya yā samāradhā, atthasaṃvaṇṇanā mayā.

Sā tattha paramatthānaṃ, suttantesu yathārahaṃ;
Pakāsanā paramatthadīpanī nāma nāmato.

Sampattā pariniṭṭhānaṃ, anākulavinicchayā;
Catuttiṃsappamāṇāya, pāḷiyā bhāṇavārato.

Iti taṃ saṅkharontena, yaṃ taṃ adhigataṃ mayā;
Puññaṃ tassānubhāvena, lokanāthassa sāsanaṃ.

Ogāhitvā visuddhāya, sīlādipaṭipattiyā;
Sabbepi dehino hontu, vimuttirasabhāgino.

Ciraṃ tiṭṭhatu lokasmiṃ, sammāsambuddhasāsanaṃ;
Tasmiṃ sagāravā niccaṃ, hontu sabbepi pāṇino.

Sammā vassatu kālena, devopi jagatīpati;
Saddhammanirato lokaṃ, dhammeneva pasāsātūti.

Badaratitthavihāravāsīnā ācariyadhammapālattherena

Katāudānassa aṭṭhakathā samattā.

ΠΑΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΓΙΑ ΑΥΤΗ ΤΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Η παρούσα μετάφραση αποτελεί μέρος του PaliVerse Project, της πρώτης πλήρους και ενιαίας αγγλικής μετάφρασης του Κανόνα Πάλι, μαζί με τα Σχόλια (Aṭṭhakathā) και τα Υποσχόλια (Ṭīkā) και συνοδεύεται από διαδραστικά εργαλεία μελέτης. Το PaliVerse είναι ένα έργο σε εξέλιξη. Οι μεταφράσεις που δημιουργούνται με τεχνητή νοημοσύνη βελτιώνονται συνεχώς μέσω αναθεωρήσεων και σχολίων από ειδικούς. Το παρόν κείμενο αποτελεί την πιο πρόσφατη μετάφραση κατά την ημερομηνία λήψης.

Ημερομηνία δημιουργίας PDF: 14 Σεπτεμβρίου 2026

ΠΩΣ ΝΑ ΠΑΡΑΘΕΣΕΤΕ ΤΗΝ ΠΗΓΗ

PaliVerse (2026). Σχόλια. Ο Κανόνας των Ομιλιών - Σχόλια. 5. Η συλλογή των μικρών κειμένων. 03. Σχόλια για τους εμπνευσμένους λόγους. 8. Το κεφάλαιο για τους χωρικούς του Πάταλι έχει ανακτηθεί από το paliverse.org

© 2026 The PaliVerse Project · Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος
Κέντρο Μελέτης και Πρακτικής Βουδισμού Τεραβάδα
Αστική Μη Κερδοσκοπική Εταιρεία εγγεγραμμένη στην Ελλάδα
Το παρόν PDF μπορεί να διανέμεται ελεύθερα για σκοπούς μελέτης και πρακτικής.

PaliVerse.org